

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 38 Volume: 8 Issue: 38

Haziran 2015 June 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MESLEKİ REHBERLİK ÇALIŞMALARINA İLİŞKİN NİTEL BİR ANALİZ: ANTALYA ÖRNEĞİ A QUALITATIVE ANALYSIS WITH RESPECT TO VOCATIONAL GUIDANCE: A CASE STUDY IN ANTALYA

Aydın ÇİVİLİDAĞ*

İlhan GÜNBAĞI**

Tayfun YÖRÜK***

Öz

İş yaşamının temelleri eğitim süreci kapsamında yer alan mesleki rehberlik çalışmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri içinde yer alan mesleki rehberlik çalışmaları öğrencilerin gelecekte yapmayı düşündükleri iş ve meslekleri seçmelerinde önemli bir işlev görmektedir. Bu çalışmada Anadolu Liselerindeki ergenlerin, psikolojik danışmanların ve okul idarecilerinin liselerde yapılan mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Araştırma nitel araştırmanın iç içe geçen çoklu durum deseni kullanılarak yapılmıştır. Yüz yüze görüşme ile yarı yapılandırılmış görüşme formu tekniği kullanılarak veriler sesli kayıt yöntemi ile toplanmıştır. Çalışma Antalya il merkezindeki üç farklı Anadolu Lisesinde 4 okul yöneticisi, 3 psikolojik danışman (rehber öğretmen) ve 24 lise öğrencisinin gönüllü katılımı ile yapılmış olup, elde edilen verilere içerik analizi uygulanarak katılımcıların görüşleri temalar ve alt temalar altında gruplandırılmıştır. Sonuçlara göre; Okul yöneticileri mesleki rehberlik çalışmalarından ergenlerin sağladıkları yararları; ufuk açılması, meslekleri tanıma ve kendini tanıma olarak sıralarken, psikolojik danışmanlara göre okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmaları; Test-Anket, Sınav sisteminin tanıtılması, üniversite gezileri, bireysel görüşmeler olarak sıralamıştır. Ergenlere göre ise, mesleki rehberlik çalışmalarının kendini tanıma, bilinçli meslek seçimi, geleceği planlama ve meslekleri tanıma yönünde işlevleri olduğu belirlenmiştir. Bu bulguların dışında araştırma sorularına bağlı olarak yapılan analizler sonucunda önemli bulgulara da ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İş Psikolojisi, Mesleki Rehberlik, Nitel Analiz.

Abstract

The basics of labour life are in related with vocational guidance studies that take place in educational process. School psychological guidance services, which also take place in vocational guidance works, function an important role for students on choosing a career for their future. In this study adolescents', school psychological guidance's, and principals' opinions on the vocational guidance services in high schools were analyzed. The research was in the pattern of a multiple-holistic case study which was a type of qualitative studies and was performed by using a semi-structured interview form for face-to-face interviews that were recorded. The volunteer participants included 4 principal, 3 school psychological guidance, and 24 high school students in three different Anatolian high schools in Antalya city centre. The data collected were classified under themes and sub-themes by applying content analysis. For the results it could be said that the benefits of vocational guidance services were expansion of the horizon, recognition of jobs and self according to the principals. On the other hand, according to school psychological guidance, vocational guidance works included tests-survey, introducing the examination system, university visits, and individual meetings. On the adolescents' side, vocational guidance works had functions on self-recognition, choosing a career consciously, planning the future and recognition of professions. Except these results, there were also more important findings gathered by the means of analysis on interviews. These findings were also discussed in the light of the literature.

Keywords: Labor Psychology, Vocational Guidance, Qualitative Analysis.

Giriş

İş ya da meslek, insan yaşamında önemli ve uzun bir zamanı almaktadır. İş'in insan yaşamına yönelik anlamı hakkında görüş belirten Sigmund Freud; iş'i, bireyin gerçeklikle olan bağı olarak tarif etmiştir (Akt. Yeşilyaprak, 2012: 112). İş'in insanın yaşamında mutluluğu ve mutsuzluğu üzerinde belirleyici bir faktör

* Yrd.Doç.Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, aydinc@akdeniz.edu.tr

**Prof.Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, igunbayi@akdeniz.edu.tr

***Dr. Öğrencisi, Milli Eğitim Bakanlığı, t.yoruk@gmail.com

olduğunu söyleyen Maslow ise, “işinizde mutsuzsanız, kendinizi gerçekleştirmek için çok önemli fırsatlardan birini kaybetmişsiniz demektir” tespitini yapmıştır (Maslow, 1971: 185). İş ya da meslek karşılığında insanın para kazanması onun yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir role sahiptir. Ancak meslek, kazanç elde etmek için yapılan faaliyet ise de insanların meslek edinmelerinde tek etmen kazanç değildir. Meslek, bireye bağımsızlık, güvence, bir gruba ait olma, tanınma gibi gereksinimlerini de sağlar. Bunlardan daha önemlisi mesleğin özü gerçekleştirme yönünde işlevinin olmasıdır (Kuzgun, 2011b: 5).

Günümüzde insanlar iş sahibi olmak için usta-çırak etkileşiminden ziyade belirli bir eğitim sürecinden geçerek o işe yönelik bilgi ve beceri kazanmaktadır. İnsanlar temel eğitimden itibaren kendi özellikleri ile mesleklerin özelliklerini tanıyarak kişisel ilgi, yetenek ve isteklerine uygun meslek tercihi yapmaktadırlar. Günümüz çağdaş eğitim anlayışı içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bireyin kendisini tanıması, kendisini gerçekleştirmesine yardım sağlamaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti eğitsel rehberlik hizmeti ile bireyin öğrenmesini kolaylaştırmakta, okula ve çevreye uyum sağlamasına, etkin ders çalışma becerilerini kazanmasına, eğitsel kararlar vermesine ve seçimler yapmasına, akademik başarısını arttırmasına yardım etmektedir. Kişisel-sosyal rehberlik ile bireyin, kendini ve başkalarını anlamasına, temel yaşam becerilerini kazanmasına, kişiler arası uygun iletişim kurmasına ve karar verme sürecine yardım etmektedir (Deniz ve Erözkan, 2010: 37-38). Okullarda çalışan Psikolojik danışmanlar (Rehber Öğretmenler), ortaokul sonrası ergenleri üst öğrenime ve mesleğe hazırlamak için oldukça önemli bir role sahiptirler. Okul Psikolojik danışmanları ergenlerin akademik ilerlemesi ve mesleki planlamada ebeveynlerin rolünü anlamalarına yardımcı olabilirler, okul aile arasındaki ilişkide ebeveynlerle bireysel görüşebilirler, mesleki gelişimi arttırmak için okul-aile işbirliğini etkili hale getirebilirler (Watkinson ve Hersi, 2014: 47-48).

Mesleki rehberlik kavramı ise “Gençlerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi özelliklerine uygun olan meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve mesleki yönden gelişmeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleri” olarak ifade edilmektedir (Yeşilyaprak, 2010: 190).

İş olanakları hakkında öğrencileri bilgilendirme (iş dünyasını tanıtmak, iş bulmada yardımcı olma) anlamında ilk rehberlik çalışmaları 1895’de George Merrill’in önderliğinde Amerika Birleşik Devletlerinde San Francisco’da Mekanik Sanatlar Enstitüsünde başlatılmıştır. Okulların dışında ise; 1908’de Frank Parsons tarafından Boston’da işsiz ve vasıfsız göçmenleri eğitim sürecinden geçirip uygun işe yerleşmeleri için Meslek Büroları kurulmuştur (Kuzgun, 2011a: 15). Özellikle mesleki eğitim ve çıraklık uygulamaları genç bireyleri geniş ölçüde mesleğe ulaştırmayı amaçlar. Gençlere tüm mesleklerin onlara açık olduğunun farkındalığını oluşturan meslek önerilerinin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bazı gençler için üniversite olabilir, stajyerlik ya da çıraklık olabilir. Ancak bilhassa okullar ve kolejlerin gençlerde farklı mesleki seçenekler bulunduğuna yönelik bilinç oluşturmaları için desteklenmeleri gerekmektedir. Gençlerin eğitim süreci içinde iş veya mesleklere hazırlanmaları global düzeyde toplumları ilgilendiren önemli bir konu haline gelmektedir. Bu hususta Avrupa Birliği Komisyonu, eğitim süreci içinde gençlere iş fırsatları yaratmak için 2012’de işe dayalı öğrenme ve mesleki eğitim ve öğrenme konuları hakkında Avrupa Birliğine üye ülkelerdeki gençler için çalışmalar başlatmıştır. Avusturya, Almanya ve Danimarka’da işe dayalı öğrenme (Çıraklık modeli) öğrencilerin %30’dan daha fazlasına ulaşmıştır ancak bu oran İspanya ve Portekiz’de daha az düzeydedir. Avrupa Birliği, diğer üye ülkelerde de bu oranların arttırılması yönünde geleceğe yönelik tedbirlerin yanı sıra önemli teşvikler de hazırlamaktadır (European Commission, 2013: 4).

Türk eğitim sistemi incelendiğinde, Zorunlu eğitim 6-13 yaşlarını kapsar. “İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır. İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullardan oluşur. Ortaöğretim, ilköğretime dayalı, dört yıllık zorunlu, örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Lise veya dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır. Hangi yükseköğretim kurumlarına, hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri, giriş şartları Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilir” ([TCMEB], 1739 Sayılı Temel Kanunu). Türk eğitim sisteminde mesleki rehberlik çalışmaları, okul Psikolojik danışmanlarının görevlerinden sayılmaktadır ve mesleki rehberlik çalışmaları “eğitim sürecinde her öğrenciye; mesleki tercih yapması, kendine uygun mesleğe yönelmesi, iş yaşamına ve mesleğe hazırlanması için gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri olarak açıklanmıştır ([TCMEB], 2524 Sayılı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği). Okul Psikolojik danışmanları, kapsamlı okul psikolojik danışma programlarını tasarlarlarken ayrıca tüm öğrencilerin kişisel, sosyal, kariyer ve akademik gelişimlerini, başarı ile ilişkili davranışlarını ve

düşüncelerini ele alırken öğrenci başarısını desteklemektedirler (Watkinson ve Hersi, 2014: 46). Okul Psikolojik danışmanları, yaşamın tüm yönleriyle gençleri geleceğe hazırlama, meslek fırsatları hakkında kapsamlı bilgilendirme, öğrencilerin kendilerini ve diğer insanları tanımada onlara yardımcı olma gibi rolleri yerine getirirler (Engquist, 2004: 14).

Bir ülkenin eğitim politikası üzerinde etkili olan çeşitli faktörler bulunmaktadır. İşsizlik de bu faktörlerden biridir. Türkiye gibi nüfusunun önemli bir kısmı gençlerden oluşan Türkiye’de işsizlik en önemli sorunların başında gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2014 yılı ekim ayında işsizlik oranı %10.4 olarak belirlenirken, bu oran 15-24 yaş arası gençlerde %19.7 olarak ölçülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2015). Bu istatistiksel veri meslek seçiminde genç bireylerin toplumda ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirilmeleri ve bilinçli meslek tercih etmeleri gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Aynı zamanda toplumda dinamik, üretken kesimi oluşturan gençlerin eğitim süreci içinde mesleki rehberlikten yarar sağlayarak kendilerine uygun, topluma yarar sağlayacak doğru iş veya meslek seçmelerine imkan da sağlanabilir. Ülke ekonomisinin temel kaynaklarından biri olan insan kaynağının bilgi ve beceri ile donatılarak işletmelerin ve örgütlerin nitelikli istihdam taleplerinin karşılanması için mesleki eğitime önem verilmesi gerekmektedir (Günbayı ve Yassıkaya, 2011: 14).

Günümüz modern toplum yaşamında ve iş yaşamında nitelikli insan anlayışı, insanların belirli bir iş ya da meslekte hem bilgi hem de beceriyle donanımlı olmalarını gerektirmektedir. Birey sahip olduğu bilgi ve becerinin yanı sıra kendisine en uygun mesleği seçebilmek için eğitim sürecinde mesleki rehberliğe gereksinim duymaktadır. Bu durumda özellikle nüfusu genç olan ve gelişmekte olan toplumlar için mesleki rehberlik çalışmalarını önemli hale getirmektedir. Mesleki rehberlik çalışmaları Türk eğitim sistemi içinde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri kapsamında yapılmaktadır. Genç bireylerin geleceğe yönelik doğru karar vermelerinde hem okullarda yürütülen mesleki rehberlik çalışmaları hem de Psikolojik danışmanların bu alanda yaptıkları çalışmalar önem kazanmaktadır. Türkiye’de eğitim sistemi içinde rehberlik hizmetlerinin 1950’li yıllarda başlamış olması ve yavaş gelişmesi nedeniyle bu alanda yeterli sayıda uzman yetiştirilememiştir. Günümüz Türkiye’inde her okulda Psikolojik Danışman bulunmaması ya da yeterli sayıda Psikolojik Danışman bulunmaması mesleki rehberlik çalışmalarının verimli ve yeterli bir şekilde yapılmasının önüne geçen en önemli nedenlerden biridir (Yeşilyaprak, 2010: 24-26). Literatür incelendiğinde benzer sorunun yaklaşık altmış yıl önce Amerika Birleşik Devletlerinde de Liselerde çalışan Danışmanların %40’ının işlerinin belirli bölümlerinde öğrencilerinin mesleki planlarına destek olamadıklarını ve ayrıca çeşitli türde işe alım uygulamalarında uzman olarak mesleki danışman sayısının yetersiz olmasının bir sorun olarak ortaya çıktığını gösteren araştırma bulgusuyla da benzerlik gösterdiği söylenebilir (Roerber, 1957: 211). Ancak yaşadığımız bugünkü koşullarda değişen yaşam, bilgi ve teknolojinin insana etkileri ve toplumsal ihtiyaçların farklılaşması yeni iş veya mesleklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu değişimler karşısında genç nüfusun ihtiyaç duyulan ve yeni ortaya çıkan iş alanlarına yönlendirilmesi için meslekleri tanıtıcı, genç bireylerin kendi ilgi, istek ve yeteneklerini tanımalarını sağlayan mesleki rehberlik çalışmalarına ve bu çalışmaları yürüten psikolojik danışmanlara önemli görevler düşmektedir.

Mesleki Rehberlik Çalışmalarının Önemi

Okullarda yapılan mesleki rehberlik çalışmaları öncelikle bireyin kendisini tanumasına imkan sağladığı için önemlidir. Bazı araştırmalar, okullarda erken düzeyde başlayan psikolojik danışma çalışmalarının erken yaşta bireyleri risklerden korumaya yönelik önemli yararı olduğunu göstermiştir (Engquist, 2004: 14).

Meslek seçimi ya da mesleğe yöneltme çalışmaları ile ilgili olarak okullarda yapılan rehberlik hizmetleri ile bireyin anaokulundan lise eğitiminin sonuna kadar kendisini tüm yönleriyle (beceri, ilgi, istek, yatkınlık, kişilik, yeterlilik veya yetersizlikleri vb. gibi) tanınması amaçlanmaktadır (Çivilidağ, 2013: 78).

Ergenlik, işle ilişkili yönelimler, kimlik oluşumu ve mesleki karar verme için önemli bir dönemdir. Ergenlerin değerleri ve kendilik kavramları, işe yönelik ve kimliklerine yönelik artan ilgileri, onların kişisel ilgileri ve yeteneklerinin ifadesiyle uyumludur. Lise öğrenimleri boyunca ergenler, iş seçimleri ve yetişkinlik durumlarıyla ilgili önemli konularla yüz yüze gelirler. Verdikleri kararlar, yaşamlarında mesleki seçim ve sosyoekonomik başarı için sonradan etkide bulunabilir (Mortimer, Dennehy ve Lee, 1992: 1). Ergenlik döneminde, birey bu döneme özgü gelişimsel değişimlere uyum sağlamak için çaba sarf ederken aynı zamanda kendisini geleceğine yönelik akademik ve mesleki karar verme zorunluluğu içinde bulmaktadır. Bu noktada ergenler, okuldaki öğretmenlerinden, sınıf rehber öğretmenlerinden ve psikolojik danışmanlardan önemli yararlar sağlayabilmektedirler. Özellikle psikolojik danışmanların orta dereceli

okullardaki amaçları, kişisel-sosyal sorunların yanı sıra etkin mesleki ve eğitsel kararlar almada ergenlere yardımcı olmaktır (Coy ve Sears, 1993: 52). Okullarda yapılan mesleki rehberlik çalışmalarından her bireyin yararlanabilmesi için her okulda psikolojik danışman bulunması ve öğrenci başına düşen psikolojik danışman sayısının öğrencileri tanıma çalışması yapabilecek sayıda olması, okullarda fiziksel donanımların uygun ve yeterli olması gerekmektedir. Eğitim kurumlarında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gereği gibi sunulması halinde kişi kendi ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerine uygun meslek seçip, o mesleği icra ettiğinde aldığı psikolojik danışma hizmetinden elde ettiği kazanımlarla ruh sağlığını koruyabilir. Birey kendi kişilik özelliklerine uygun bir mesleği icra ettiği için işinde başarılı, yaratıcı ve üretken olabilir, tüm bunlar sonucunda insan gücü potansiyeli, verimli ve rasyonel olarak kullanılmış olur (Acar, 2003: 294).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, ergenlerin hem kendi bilgi ve becerilerine uygun hem de topluma yararlı olabilmeleri için mesleki rehberlik ve mesleki kariyerle ilişkili çok sayıda araştırma literatürde yer almaktadır (Hargrove, Creagh, Burgess, 2002; Turner, Lapan, 2003; Hamamcı ve Hamurlu, 2005; Germeijs, vd. 2012; Meriläinen, Puhakka ve Sinkkonen, 2014; Nazlı, 2014; Sovet ve Metz, 2014; Strom, vd., 2014; Sanghoon, Eunok ve Changseong, 2014). Bu araştırmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği belirlenmiştir. Bu çalışmalarda, ergenlerde mesleki karar verme sürecinin farklı değişkenlerle ilişkisi ya da aynı ülkede yaşayan farklı etnik yapı ile ya da farklı ülkelere ait etnik özellikler arasında karşılaştırmaya yönelik bulgular ortaya konduğu belirlenmiştir. Ayrıca yapılan literatür taramasında mesleki rehberlikle ilişkili az sayıda nitel çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar öz olarak gözden geçirildiğinde; Türkiye’de yapılan çalışmalardan birinde, ergenlerin kariyer gelişiminde medyanın rolünün incelendiği araştırma, doküman taramaya dayalı betimsel yürütülen nitel çalışma yöntemi ile yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda gazete eklerinde yer alan haberlerin önemli ölçüde mesleklerin avantaj ve dezavantajlarını tanıtıcı nitelikte olduğu belirlenmiş ayrıca çalışmada mesleklerin gerektirdiği kişilik ve bireysel özelliklere az vurgu yapıldığı, genel olarak mesleklerin tanıtıldığı belirlenmiştir. Ayrıca internet sayfalarında gazete eklerine oranla daha çok sayıda ve yeni mesleklere yer verildiği ortaya konmuştur (Çoban ve Çok, 2011: 10-11).

Bir diğer çalışmada Rize il merkezindeki 19 ilköğretim müdürünün katıldığı nitel bir araştırma, okul müdürlerinin okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin görüşlerini incelemek için yapılmıştır. Bu çalışmada araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuş, görüşmeye dayalı yapılan araştırma sonucunda; eğitsel rehberlik, kişisel-sosyal rehberlik ve mesleki rehberliğe ilişkin veriler analiz edilmiştir. Mesleki rehberliğe ilişkin veriler incelendiğinde; katılımcıların yarısı (n=10) mesleki rehberlik çalışmalarını verimli bulduğunu belirtirken, yarıya yakını (n=9) mesleki rehberlik çalışmalarının gerekli ancak yetersiz olduğunu belirtmiş ve mesleki rehberlikle ilgili olarak liselerin tanıtılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verildiği bulgusu elde edilmiştir (Camadan ve Sezgin, 2012: 206).

Bir başka çalışmada ise hem nitel hem nicel analiz yapılmıştır; Portekiz’deki mesleki eğitim kurslarına katılan 28 erkek öğrenci (15-19 yaşları arasında, M= 16.96) üzerinde yapılan araştırmada öğrencilerin; garson, mutfak ve otel bakım görevlisi alanlarında okudukları belirlenmiştir. Bu ergenlere Dellas Mesleki Kimlik Durumu Envanteri uygulanmış ve öğrencilere öğretmenlerinin geribildirimlerine ilişkin algılarını belirlemek için açık uçlu iki de soru yöneltilmiştir. Öğretmenlerin sağladıkları etkili geribildirimleri ergenler, kendi kişilik becerileriyle daha iyi özdeşim kurmaya yardımcı olarak algılamışlar, geribildirim yorumlarını geleceğe ilişkin motive edici, meslek oluşumu ve gelişiminin perspektiflerinin açıklanması olarak yorumlamışlardır (Martins ve Carvalho, 2014: 310-316). Türkiye’de yapılan bir başka çalışma ise Eskişehir ilindeki beş meslek lisesinden 34 ergenin (12 kız ve 22 erkek) katılımıyla nitel analizin derinlemesine yapılan görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda; öğrencilerin benlik algılarının yeterli düzeyde olmadığı, meslekler ve meslek liselerine ilişkin bilgi düzeylerinin çok az olduğu, ilköğretim sırasında öğrencilere uygulanan mesleki rehberlik çalışmalarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada, öğrencilerden bazılarına ilgi ya da diğer yönlendirme testlerinin yapıldığı, öğrenciler için okul dışında mesleklere yönlendirenlerin aileler olduğu ancak ailelerin de mesleki yönlendirme adına yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir (Hepkul, 2014: 50). İsviçre’de akademik lisedeki ergenlerin mesleki karar vermeleri üzerinde cinsiyet ve çalışma alanı türü, nitel analizin temellendirilmiş kuram çalışması yöntemiyle boylamsal olarak iki yıl süresince 24 ergenin (11 kız ergen, 13 erkek ergen) katılımıyla incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; hem kızların hem de erkeklerin ebeveynlerinden meslek seçimleri için destek sağladıkları belirlenmiştir. Kızlar belirgin olarak mesleki amaçlardan söz etmeksizin bilim, teknoloji, mühendislik ve matematiğe yönelik güçlü bir kimlik duygusu gösterirken, aksine erkekler meslek seçimleri için rol modellerinin önemini iş güvenliğiyle ilişkili düşünerek ve vurgulayarak göstermişlerdir. Kız

öğrenciler, buldukları durumu “erkekler dünyasında tek olmak olarak” yorumlamışlardır. Erkek öğrenciler ise öğretmenlerin sınıftaki erkeksi rolü vurguladıklarını belirtmişlerdir (Buschor, vd. 2014: 754).

Bu araştırma ile ergen, psikolojik danışman ve okul idarecilerinin okullarda yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşlerini nitel analizle incelenmesi amaçlanmış aynı zamanda da literatürdeki az sayıdaki nitel çalışmaya katkı sağlama amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışma ile akademik öğrenim kurumlarından Anadolu Liselerinde yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarının üç aşamalı olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Birinci aşamada ergenlerin bakış açısıyla; Anadolu Liselerinde öğrenim gören ergenlerden mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmış ve spesifik olarak, okullarında ne tür mesleki rehberlik çalışmaları yapıldığı, mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlar ve diğer liselerde öğrenim gören akranlarının mesleki rehberlik çalışmalarından yarar sağlaması için neler yapılabileceği hakkındaki görüşlerine ilişkin değerlendirmeleri incelenmiştir. İkinci aşamada; okul yöneticilerinden kendi bakış açılarına göre; öğrencilerinin mesleki rehberlik çalışmalarından ne tür yararlar sağladıkları ve okullarda yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarının verimliliği konusundaki görüşleri incelenmiştir. Üçüncü ve son aşamada ise Anadolu Liselerinde mesleki rehberlik çalışmalarını yürüten Psikolojik danışmanların (Rehber Öğretmen) bakış açısıyla, Psikolojik danışmanların mesleki rehberlik çalışmalarını yürütürken karşılaştıkları güçlükler ve bu çalışmaların daha verimli yürütülmesine ilişkin görüşleri incelenmiştir.

Belirtilen amaç doğrultusunda bu araştırmanın problemi; Anadolu Lisesinde öğrenim gören ergenlerin, okul yöneticilerinin ve bu okullarda çalışan Psikolojik danışmanların (Rehber öğretmen) mesleki rehberlik çalışmalarına yönelik görüşleri nelerdir? Şeklinde oluşturulmuştur. Bu probleme ilişkin olarak araştırmada cevabı aranan sorular ise şunlardır:

1. Anadolu Liselerinde öğrenim gören ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmaları hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Anadolu Liselerinde öğrenim gören ergenlerin okullarındaki mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlarla ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Anadolu Liselerinde öğrenim gören ergenlerin, Anadolu Liselerinde öğrenim gören tüm ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından daha fazla yarar sağlamaları hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Anadolu Liselerinde çalışan Okul yöneticilerinin okullarındaki ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlarla ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Anadolu Liselerinde çalışan Okul yöneticilerinin, mesleki rehberlik çalışmalarında verimi azaltan nedenler hakkındaki görüşleri nelerdir?
6. Anadolu Liselerinde çalışan Psikolojik danışmanların, okullarında yaptıkları mesleki rehberlik çalışmaları hakkındaki görüşleri nelerdir?
7. Anadolu Liselerinde çalışan Psikolojik danışmanların, okullarında mesleki rehberlik çalışmalarını yaparken karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşleri nelerdir?
8. Araştırmada yer alan metafor sorusu ile ilgili olarak katılımcı ergenler, Okul yöneticileri ve Okul Psikolojik danışmanları mesleki rehberliği neye benzetmektedirler? Neden?

Yöntem

Yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmaların odak noktası bir grup bireyin durumlarını, duygularını, algılarını, tutumlarını, değerlerini inançlarını ve deneyimlerini anlamak, açıklamak, incelemek, keşfetmek ve netleştirmektir (Çokluk, 2014: 110). Araştırma üç farklı Anadolu lisesinde yürütüldüğü için, bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına bağlı iç içe geçen çoklu durum deseni kullanılmıştır. Durum çalışması, “tek ve ilişkili bir yapının yoğun ve holistik bir tanımı ya da analizidir. Durumun anlaşılması veri analizinde üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Veriler genellikle görüşmelerden, alandaki gözlemlerden ve belgelerden elde edilmektedir” (Merriam, 2013: 193). Araştırmacılar tarafından Anadolu liselerinde yapılan mesleki rehberlik çalışmalarının Okul Yöneticileri, Psikolojik Danışmanlar ve Ergenler tarafından nasıl değerlendirildiğine yönelik açık uçlu ve yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler, araştırmacılar tarafından içerik analizine tabi tutularak incelenmiştir.

Araştırma evrenini 2014-2015 Eğitim ve Öğretim yılında Antalya İl Merkezindeki Anadolu Liseleri oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise, bu evrenden amaçlı örnekleme maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile seçilen üç Anadolu Lisesi oluşturmuştur. Amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Bu anlamda, amaçlı

örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur, maksimum çeşitlilik örnekleme ise, görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 135-136). Bu üç Anadolu Lisesi araştırma örnekleme için seçilirken, temel eğitimden ortaöğretime geçiş sınavındaki (TEOG) liseler arası öğrenci başarı sıralaması ölçüt olarak alınmıştır. Bu ölçüte göre, ortaöğretime geçiş sınavı öğrenci başarı sonuçlarına göre Antalya il merkezindeki en üst, orta ve alt kategoride yer alan Anadolu Liseleri arasından seçim yapılmıştır. Araştırma örnekleminde yer alan öğrenciler ise gönüllülük esasına göre seçilmişlerdir. Araştırmaya katılan Psikolojik danışmanlar ve Okul yöneticileri de gönüllülük ilkesine uyularak araştırmada yer almışlardır. Araştırmaya üç farklı Anadolu lisesinden 4 Okul yöneticisi (Müdür Yardımcısı), 3 Psikolojik danışman ve 24 ergen (12 kız, 12 erkek ergen) katılmıştır. Aşağıda Tablo 1’de katılımcılara ilişkin özellikler sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırma Katılımcılarına İlişkin Demografik Veriler.

Katılımcılar	Görevi	Cinsiyeti	Yaşı	Mesleki Kıdemi	Görüşme
A	Müdür Yrd.	E	37	14	Evet
B	Müdür Yrd.	K	50	28	Evet
C	Müdür Yrd.	K	52	23	Evet
D	Müdür Yrd.	K	54	30	Evet
E	Psi. Danışman	K	47	22	Evet
F	Psi. Danışman	E	38	17	Evet
G	Psi. Danışman	K	46	22	Evet
Ergenler		Görevi	Cinsiyeti	Yaş Aralığı	Görüşme
1E, 2E, 3E	9.Sınıf	Öğrenci	3 Kız ve 3 Erkek	14-15	Evet
4E, 5E, 6E					
7E, 8E, 9E	10.Sınıf	Öğrenci	3 Kız ve 3 Erkek	16-17	Evet
10E, 11E, 12E					
13E, 14E, 15E	11.Sınıf	Öğrenci	3 Kız ve 3 Erkek	17-18	Evet
16E, 17E, 18E					
19E, 20E, 21E	12.Sınıf	Öğrenci	3 Kız ve 3 Erkek	18-19	Evet
22E, 23E, 24E					

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinden 3’ü kadın 1’i erkektir. Araştırmanın yapılmasından 6 ay önce okul yöneticileri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından zorunlu rotasyona tabi tutuldukları için öğrenciyi ve okuldaki rehberlik çalışmalarını tanıyan Okul yöneticilerinin araştırmaya katılmasına dikkat edilmiştir, bu nedenle kadın yöneticiler araştırmada tesadüfen daha fazla yer almıştır. Araştırmanın yapıldığı okullarda 2 kadın Psikolojik Danışman ile 1 Psikolojik Danışmanın katılımcı olarak araştırmada yer almasında bu Psikolojik Danışmanların çalışmalarında mesleki rehberlikle ilgili çalışmalara ağırlık vermeleri dikkate alınmıştır. Araştırmaya katılan ergenler ise; araştırmanın yapıldığı 3 okulda her şubeyi temsil etmek üzere 1 kız 1 erkek öğrenci olmak üzere ve 9.sınıftan itibaren aynı okulda öğrenim görme şartıyla ve ergenlerin gönüllü olarak araştırmaya katılımdaki isteklerine göre belirlenmiştir.

Verilerin Elde Edilmesi

Araştırma verilerinin elde edilmesi için mesleki rehberliğe ilişkin literatür taraması yapılarak görüşme soruları için kavramsal çerçeve belirlenmiş ve araştırma amacına uygun olarak okul yöneticilerine, psikolojik danışmanlara (rehber öğretmen) ve ergenlere görüşme için sorulacak yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Araştırmanın etik ilkelere uygunluğunun belirlenmesi için Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna yazılı başvuru yapılmıştır ve araştırmanın etik ilkelere uygunluğuna ilişkin yazılı onay alınmıştır. Araştırmanın yapılacağı okullarda yürütülmesi için de Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden de ayrıca yazılı izin alınmıştır. Hazırlanan soruların araştırma amacına uygunluğunun ve yeterliliğinin belirlenmesi için Antalya il merkezindeki bir Anadolu lisesinde okul yöneticisi, psikolojik danışman ve öğrencilerin katılımıyla pilot bir uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamadan elde edilen görüşme kayıtları tarafsız bir araştırmacı tarafından incelendikten sonra öğrencilere yöneltilen “Okulunuzda yapılan Mesleki rehberlik çalışmalarından arkadaşlarınız ne tür yararlar sağladı, açıklar mısınız?” sorusu “Okulunuzda yapılan Mesleki rehberlik çalışmaları size ne tür yararlar sağladı, açıklar mısınız?” sorusuyla karıştırıldığı ve benzer türde yanıtlandığı için araştırma soruları arasından çıkarılmıştır. Araştırmanın uygulamasına geçildiğinde; önce araştırmanın yapılacağı okullarla iletişim kurularak çalışmanın yapılabilmesi için uygun bir gün ve zaman belirlenmiştir. Belirlenen günlerde okullara gidilerek araştırmacılar tarafından katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü olarak çalışmada yer almak isteyenlere araştırma amacına ilişkin hazırlanan sorular birebir yöneltilmiş, yüz yüze yapılan görüşme boyunca yanıtlar sesli kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analiz edilmesi için okul idarecileri, psikolojik danışmanlar ve ergenlerden araştırma sorularına yönelik alınan sesli yanıtlar, transkriptlere çevrilmiş ve verilen cevaplar doğrultusunda temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Temalar, içerik analizine tabi tutulmuş ve elde edilen veriler üzerinde frekans ve yüzde belirlemeye yönelik çözümleme yapılmıştır.

Nitel araştırmalarda örneklem sayısının az olması araştırmacılar için güvenilirlik ve geçerlik yönünden endişeye neden olsa da güvenilirlik ve geçerliği arttırmak için uygulanacak stratejiler bulunmaktadır. Veri toplamada çoklu yöntemin kullanılması, mülakat sırasında bir katılımcının size söylediklerinin ayrıca ilgili mekanda yaptığınız gözlemler ve konu hakkındaki dökümanlardan elde ettiğiniz verilerle karşılaştırıp kontrol etmenizi sağlar. Böylelikle mülakat, gözlem ve döküman incelemesinden ibaret olan üç veri toplama yönteminden yararlanmış, yani çalışmanızda çeşitleme tekniğini kullanmış olursunuz (Merriam, 2013, s.206). Bu araştırmanın güvenilirlik ve geçerliğini arttırmak için de çeşitleme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğe göre katılımcılarla birebir yüz yüze görüşmeler yapılmış, ergenler farklı zamanlarda okullarında rehberlik saatlerinde mesleki rehberlik çalışmaları sırasında gözlemlenmiş ve psikolojik danışmanların mesleki rehberlik çalışmalarında kullandıkları dökümanların analizi de yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulguları görüşme, metafor analizi, döküman analizi ve gözlem sonuçlarına göre elde edilmiştir. Görüşme aşamasında ergenler, okul yöneticileri ve psikolojik danışmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen sesli yanıtlar doğrultusunda temalandırma yapılmış, her ana temaya ilişkin elde edilen alt temalara aşağıda tablolar halinde yer verilmiştir. Metafor analizinde bireysel görüşmelerde Ergen, Okul yöneticileri ve Psikolojik Danışmanlara yöneltilen metafor sorularına verilen sesli yanıtlardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Daha sonrasında ise döküman analizinde Psikolojik Danışmanların okullarında mesleki rehberlik çalışmalarına yönelik kullandıkları dökümanların analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir ve son aşamada araştırmacılar tarafından okullarda mesleki rehberliğe ilişkin yapılan gözlem bulgularına yer verilmiştir.

Aşağıda Tablo 2’de ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşlerine ait frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 2: Ergenlerin; Okullarında Yapılan Mesleki Rehberlik Çalışmaları Hakkındaki Görüşlerine İlişkin, Frekans ve Yüzde Değerleri.

Ergenler	Test, Anket Çalışmaları	Psikolojik Danışmanla Bireysel Görüşme	Üniversite Gezileri	Sınıfta Mesleklerin Tanıtılması	Alanlar Hakkında Bilgilendirme	Meslek Tanıtım Günleri	Üniversite lerin okul ziyaretleri
1E				√			
2E	√		√			√	
3E	√			√			
4E	√		√				
5E		√					
6E	√	√				√	
7E		√		√	√		
8E	√						
9E	√			√		√	
10E	√	√		√			
11E	√	√					
12E	√		√		√		
13E				√			
14E			√	√			
15E			√	√			
16E	√	√	√	√	√		
17E		√				√	
18E	√	√				√	
19E	√	√			√		
20E		√				√	
21E				√			√
22E	√						√
23E	√	√	√	√		√	
24E				√			
f	14	11	7	12	4	7	2
%	58.33	45.83	29.16	%50	16.66	29.16	8.33

Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcı ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmaları hakkındaki görüşleri incelendiğinde; %58.33 oranı ile “Test-Anket Çalışmaları”nın ilk sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı ergenlerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Bazı testler, anketler yapılıyor öğretmenlerimiz tarafından rehberlik derslerinde. Onları biz cevaplandırıyoruz, üniversitelere geziler var onları biliyorum, üst sınıflara kariyerinde ilerlemiş insanlar gelip, mesleklerini anlatıyorlar”(2E1, 1,3,6).

“9.Sınıftayken önümüze bir test verdiler, orada bizim sözele mi sayısala mı yoksa hani farklı yönlerde baskınlığımızı ölçtüler. Hani orada hangi bölümlere gideceğimize karşı bir bilgimiz oldu. Ne daha çok ağır bastı onu öğrendim. Bu yılda işte yeni yapıldı, böyle şıklar vardı, o sütunda en çok işaretlediğimiz şık çıktığında ona hani ait olduğumuzu söylüyordu. Mesela altı-yedi tane bölüm vardı, yani biri ticari, biri sağlık, öyle gidiyordu. Benim kendim ticari daha ağır bastı” (8E1, 1).

“Rehber öğretmen gelip sınıfa şu meslekler var, bu meslekler var hani size uygun olan meslek testleri yaptık daha önceden 9-10.Sınıftayken onları hatırlıyorum. Bizim hangi yönlerimizin daha kişisel olarak daha

ağır olduğunu ortaya çıkaran testlerdi. İstediuğimiz zaman rehberlik servisinden yardım alabiliyoruz tabi ki onun dışında niversite gezileri yapıyoruz" (16E1, 1,2,3).

"ilk 9.sınıfta yapılmıştı bununla ilgili test, ilgi alanlarımıza göre hangi meslekleri seebileceğimizle ilgili" (23E1, 1).

Katılımcı ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmaları hakkında verdikleri yanıtlar incelendiğinde; "Sınıf Rehber ğretmen ve Psikolojik Danışmanın Sınıfta Meslekleri Tanıtması" alt teması %50 oranıyla ikinci sırada yer almaktadır. Katılımcılardan bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

"Rehber ğretmenlerimiz gelip meslekleri tanıtıyor, anlatıyor. Hangi mesleği seçmemizde neyin yararlı olacağını anlatıyorlar" (1E1, 4).

"Okulumuzda daha çok rehberlik dersinde, rehber öğretmenlerimiz ileride seçeceğimiz meslekleri, nelerle ilgili olabileceğini söylüyorlar. Hani, hangi meslek dallarına ne şekilde eğitimlerle olabileceğine yardımcı oluyorlar" (7E1, 4).

"Rehber hocalarımızın sınıfa gelmesiyle, anlatmasıyla, akıllı tahta üzerinden puanlama sistemiyle anlatılıyor genelde, amacımıza ulaşmak, o mesleğe nasıl ulaşabileceğimiz. Hangi aşamaları yaparsak istediğimiz mesleğe ulaşırız, o mesleği seviyor muyuz ya da ailemizden gelen baskı var mı, bunlar" (15E1, 4).

"Okulumuzda daha önce sınıflarımıza gelerek bireysel veya sınıflarımızda yapılan konuşmalar oldu. Her zaman rehberlik öğretmenlerimiz bize yardımcı olmaya çalıştı. Bilgiler vermeye çalıştılar, niversiteler tanıtıldı" (21E1, 4).

Ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmalarıyla ilgili görüşlerinde "Psikolojik Danışmanla Bireysel Görüşme" %45.83 oranıyla nc sıradaydı. Bu konuda bazı ergenlerin görüşlerine aşağıda doğrudan atıfta bulunulmuştur.

"Zaten rehberlik ğretmenimizle özel olarak görüşüyoruz. Öyle bir imkanımız var, sürekli olarak yanına gidebiliyoruz"(23E1, 2).

"Tek tek yanlarına gelip, rehberlik servisiyle konuştuğumuzda da yardımcı oluyorlar, aydınlatıyorlar. Bireysel görüşmenin daha verimli olduğunu düşünüyorum nk sınıf ortamında bir yere kadar. Bireysel olarak tek tek daha rahat bir şekilde uzun uzun konuşabildiğimiz için ben bireysel görüşmenin daha rahat olduğunu düşünüyorum" (7E1, 2).

Tablo 3: Ergenlerin, Okullarındaki Mesleki Rehberlik alışmalarından Sağladıkları Yararlara İlişkin Görüşlerini İçeren Frekans ve Yüzde Değerleri.

Ergenler	Kendini Tanıma	Bilinçli Meslek Seçimi	Geleceği Planlama	Karar Verme	Meslekleri Tanıma
1E		√			
2E	√				
3E	√				√
4E			√		
5E		√	√		√
6E	√				
7E	√				
8E	√				
9E	√	√		√	√
10E	√		√		
11E	√	√			

12E	√	√	√	√	
13E			√		
14E	√	√			
15E		√	√		
16E		√			√
17E			√		√
18E					√
19E	√		√	√	
20E		√			√
21E			√		√
22E					√
23E		√		√	√
24E			√		
f	11	10	10	4	10
%	45.83	41.66	41.66	16.66	41.66

Tablo 3'den anlaşılacağı gibi, katılımcı ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlarla ilişkin görüşleri incelendiğinde; %45.83 oranı ile "Kendini Tanıma" alt temasının ilk sırayı aldığı, bunu "Bilinçli Meslek Seçimi, Geleceği Planlama ve Meslekleri Tanıma alt temalarının aynı oranla %41.66 ile izlediği görülmektedir. Katılımcı ergenlerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda doğrudan atıf yapılarak yer verilmiştir:

"Benim kendi mesleğimi tanımamı ve bana uygun mesleği öğrenmemi sağladı. Ben mekanik şeylerden hoşlanan bir insanım ama bunun bana yararı olacağını zannetmiyordum. Bu konuda benim düşüncelerimi pekiştirdi, kendi mesleğime hazırlanmamı sağladı" (3E2, 1).

"Özellikle kendi özelliklerimi tanımamı sağladı ve bu yolda gitmem gerektiği gösterildi bana. Kendimi tanıyıp, kendimin isteyeceği bir meslekte olmam gerektiği gösterildi. Hani başarı değil veya sadece maddi yönü değil, sadece nerede mutlu olacağım gösterildi. Nasıl kendimi tanıyıp, nasıl ona göre yol çizeceğim gösterildi. Hedeflerimi çizmem, nasıl çizileceği gösterildi" (10E2, 1,3).

"Eğer üniversite gezilerini baz alırsak farklı meslekler gördüm onun bu konuyu düşünmemde en azından yardımcı oldu diyebilirim. Sonuçta meslek seçmek zorundayım ve bunun bilincini veriyorlar bize. Bu mesleği nasıl seçmemiz gerektiğinin bilincini veriyorlar bize bu konuda faydası oldu" (16E2, 2).

"Mesleğimi seçmemde ve geleceğimi planlamada bana yardımcı olduğunu düşünüyorum çünkü lise bu konuda gerçekten önemli bir kısım ve şimdiden hedefimi belirlemem ve buna göre çalışmamın önemli olduğunu düşünüyorum" (5E2, 2,3).

"Meslek grupları hakkında bilgiler öğrendik mesela ben pilotun nasıl çalışma sistemi olduğunu öğrendim hani hiç kafamda olmayan meslek gruplarının nasıl çalıştıklarını ne gerekli olduğunu bilmiyordum. Hani bunun için nelerin gerekli olduğu hangi özelliklerin gerekli olduğunu öğrendim bu da benim ileriki yaşamımda üniversite hayatımda sıkılmamama hani meslek grubundan isteyerek çalışmam gereken bir mesleği seçmem için yardımcı olduğunu düşünüyorum" (20E2, 2,5).

Katılımcı ergenlerin "Okulunuzdaki mesleki rehberlik çalışmalarından ne tür yararlar sağladınız" sorusuna ilişkin olarak verdikleri yanıtlarda "Karar Verme" alt teması %16.66 oranı ile sonuncu sırada yer almıştı, aşağıda katılımcılardan birinin bu konudaki görüşüne yer verilmiştir.

"Şimdi şöyle ben de üniversite sınavına hazırlanıyorum, birinci olarak benim 9. Sınıfta ilk önce alan seçimimde TM'ye geçtim işte öğretmenlerle konuştuk Psikoloji istiyordum bunun için TM'ye geçmem gerekiyordu. Şimdi de diyorum ki iyi ki TM'ye geçmişim aslında benim sayısalım çok daha iyi ama ben hala Psikoloji istiyorum, eğer hani sayısalım iyi deyip de MF'ye geçseydim istediğim bir mesleği yapamıyor"

olacaktım çok zorlanacaktım ama öğretmenlerimiz başından ilgilendikleri için doğru bir karar verdim ve onun peşinden gidiyorum” (19E2, 4).

Araştırmaya katılan Anadolu Lisesinde öğrenim gören ergenlerin, Anadolu Liselerinde öğrenim gören tüm ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından yarar sağlamaları için neler yapılabileceğine ait görüşlerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine aşağıda Tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4. Ergenlerin, Anadolu Liselerinde Öğrenim Gören Tüm Ergenlerin Mesleki Rehberlik Çalışmalarından Daha Fazla Yarar Sağlamasına Yönelik Görüşlerini İçeren Frekans ve Yüzde Değerleri.

Ergenler	Meslek Tanıtım Toplantıları	İşyeri Ziyaretleri	Üniversite-Okul İşbirliği	Öğrencilere Anket uygulanması	Farklı Meslek Tanıtımları (TV, İnternet, Yazılı Basın)	Psikolojik Danışmanla Bireysel Görüşme
1E	√	√				√
2E	√					√
3E					√	
4E						
5E	√					
6E	√	√				
7E				√		√
8E			√	√		
9E	√					√
10E	√			√	√	
11E	√				√	
12E	√		√			
13E	√		√			
14E	√					
15E		√	√			
16E	√	√				
17E	√	√			√	
18E	√	√				
19E	√					
20E	√					√
21E						√
22E						
23E	√					
24E						√
f	16	6	4	3	4	7
%	66.66	25	16.66	12.5	16.66	29.16

Tablo 4’den görüleceği üzere, ergenlerin, Anadolu Liselerinde öğrenim gören tüm ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından daha fazla yarar sağlaması için neler yapılabileceği hakkındaki görüşleri incelendiğinde; %66.66 oranı ile “Meslek Tanıtım Toplantıları (Seminerler, Konferanslar, fuar)” alt temasının ilk sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı ergenlerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

"Okul dışında benim bildiğim Atatürk Kültür Merkezi'nde şu anda şeyler var. Geleceğin meslekleri hakkında bir Fuar var ama bizim okul, biz gitmedik. Çoğu okul gitmiş. Bence o tarz şeyler çok uygun yani" (9E3, 1).

"Konferanslar hazırlanmalı, yani öğrenciler bilgilenebilir" (11E3, 1).

"Herkesin yararlanması için gruplar yapılıp, grup grup anlatılabilir. Örneğin: İkişer sınıf birleştirilip her hafta iki sınıfa birlikte anlatılabilir. Mesleklerin tanıtılması daha yararlı olur. Çünkü çoğu insan bir mesleği seçiyor ama bilmiyor, sırf adından dolayı meslek seçen arkadaşlarımız var. Bu çok önemli bir ayrıntı. Mesleklerden birer örnek getirilip onlarla irtibat kurulması sağlanabilir. Mesela buradaki konferansa bir doktor ya da mühendis getirilip onlar kendi yaptıkları işi nasıl yaptıklarını, neleri tecrübe ettiklerini anlatabilirler. Bence bu çok faydalı bir etkinlik olur (14E3, 1).

"Mesela kariyer günlerinden örnek vermek istiyorum, bildiğim kadarıyla Antalya'da çoğu okulda böyle bir şey yok diye biliyorum. Ben kariyer haftası işte hani çeşitli meslek gruplarından gelmesi zor diye düşünüyorum her okula, her okul aynı şeyi yaparsa bence çok verimli olabilir diye düşünüyorum. Her meslek grubundan bir kişi gelip konferans verse öğrencilerin kafasındaki sorular azalır diye düşünüyorum" (20E3, 1).

Katılımcı ergenlerin Anadolu Liselerindeki ergenlerin bu okullarda öğrenim gören tüm öğrencilerin mesleki rehberlik çalışmalarından daha fazla yarar sağlaması için neler yapılabilir sorusuyla ilişkili görüşleri incelendiğinde "Psikolojik Danışmanla Bireysel Görüşme" alt teması %33.33 oranla ikinci sırada yer almıştır. Aşağıda katılımcılardan bazılarının bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir.

"Bu eğitimlerin daha sık yapılması gerekiyor ya da bire bir özel konuşmaların bence daha fazla yapılması gerekiyor, çok sık olarak. Çünkü dediğim gibi bire bir olunca ben daha aydınlatıcı olduğumu düşünüyorum. Çünkü biliyorum ki karar vermede çok sorunları olan arkadaşım var, hala kararsız olan" (7E3, 6).

"Ya zaten bize konferans tarzı veriyorlar. Bilmiyorum diğer okullarda nasıl oluyor. Bunu dinleyen oluyor, dinlemeyen oluyor. Mesela bizim öğretmenlerimiz geldiği zaman ya da başkası geldiği zaman bence verimli anlatması daha önemli benim için, geliyorlar mesela işte şu meslek bundan alıyor, şu meslek şundan alıyor. Mesela atıyorum Hukuk TM-3'e geçti diyor ama hani sizi düşünmüyor. Sadece yapmanız gerekeni söylüyor. Hani nasıl yapabilirsiniz demiyor. Yapmanız lazım bence nasıl yapabilirsin? Bence bireysele dönse daha iyi olur" (24E3, 6).

Tablo 5: Okul Yöneticilerinin Okullarındaki Ergenlerin Mesleki Rehberlik Çalışmalarından Sağladıkları Yararlara İlişkin Görüşlerini İçeren Frekans ve Yüzde Değerleri.

Alt Temalar	Okul	Okul	Okul	Okul	f	%
	Yöneticisi	Yöneticisi	Yöneticisi	Yöneticisi		
	(A)	(B)	(C)	(D)		
Ufuk Açma		√	√		2	50
Meslekleri Tanıma	√	√	√		3	75
Kendini Tanıma (Öz-farkındalık)				√	1	25

Tablo 5'den görüldüğü gibi, 3 farklı Anadolu Lisesinde çalışan 4 okul yöneticisine göre görev yaptıkları okullarda öğrenim gören ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlara ilişkin görüşleri incelenmiş ve "Meslekleri Tanıma" alt temasının %75 oranıyla ilk sırada yer aldığı, bunu %50 oranıyla "Ufuk Açma"nın izlediği ve son sırada ise %25 oranıyla "Kendini Tanıma (Öz farkındalık)"nın yer aldığı belirlenmiştir. Katılımcı okul yöneticilerinin bu konulardaki görüşlerine doğrudan atıf yapılarak aşağıda yer verilmiştir.

"Çocukların gözleri açılıyor. Geçen yıl biz Ömer hocayı getirdik, kendisi Cerrah. O kadar güzel şeyler söyledi ki yani bunlar çocukların ufkunun açılmasına sebep oluyor. Bir mesleğe bakış açısını değiştirebiliyor. Hiç düşünmediği meslekler konusunda farklı düşünceler elde ediyor, bakış açılarını değiştiriyor, kendi hayatlarına yeni çizgiler çizebiliyorlar" (B4, 1).

"Endüstri mühendisliği bilinen bir şey ama endüstrinin ne olduğunu çoğu öğrenci bilmiyordu 9. Sınıfa geldiğinde. Sonra onun mesela fiziksel yeteneği olması gerektiğini, hayal gücü yeteneğinin olması gerektiğini gelen uzmanlar anlatıyor bunu, üniversite hocaları geliyor genelde tanıtıma onların daha ufuklarını açıyor. Bu acaba bana

göre mi diye düşünüyor çocuk. Mesela dedim ya tıp'ı tamam seçiyor da tıptaki sıkıntıları, zorlukları da anlatıyor" (C4, 2,1).

"Kendi gözümle şunu gördüm. Bir ana haber programını izleyen bir öğrenci tıpla ilgili bir iddiayı duyuyor. Onu bir doktora sordu, kanserin tedavisi bulunmuş ama ilaç firmalarının bu çalışmalara engel olduğu söyleniyor demişti. Doktor da evet kanserin çaresi bulundu ama bu değişik bir sektör, şirketlerin gücü çok fazla olduğunu söylediğinde çocuk doktor olmaktan vazgeçmişti. Yani direkt mesleki yönlendirme demeyebilirsiniz buna ama çocuklara bu fırsatlar verilse, görüşmeler sağlanırsa sadece hayatın bir şeye özenmekle olmadığını anlamayacaklar. Bunun içeriğini öğrenmiş olacak sadece dış imajı ile karar vermeyecek. Bu görüşmeler o anlamda yarar sağlıyor" (A4, 2).

"Üniversite gezilerinin çocuklarımız üzerinde yarar sağladığına inanıyorum. Mesela bakış açısı kazandırıyor, mesleklerle ilgili genel bilgiler ediniyorlar. Yani meslekleri keşfediyor. Mesleklerle ilgili şu üniversite tanıtımlarının da yararı oldu. Mesela meslek tanıtımlarıyla ilgili broşür verdiler. Benim bile ilgimi çekti, yeni yeni meslekler var" (B4, 1,2).

"Öğrencilerin güvenilir bir kaynaktan bilgi almaları, kendilerini daha iyi tanımalarına, zaman zaman ergenlik dönemindeki öğrenciler kendilerini çok iyi tanımıyorlar. Rehber öğretmenler bu konuda kendilerinin bile kendilerine itiraf edemedikleri konuları daha detaylı anlattıkları zaman, çocuk kendini de daha iyi tanıyor, aile çocuğunu daha iyi tanıyor" (D4, 3).

Tablo 6: Okul Yöneticilerinin Mesleki Rehberlik Çalışmalarının Verimini Azaltan Nedenler Hakkındaki Görüşlerine Yönelik Frekans ve Yüzde Değerleri.

Alt Temalar	Okul	Okul	Okul	Okul	f	%
	Yöneticisi	Yöneticisi	Yöneticisi	Yöneticisi		
	(A)	(B)	(C)	(D)		
Kalabalık Okul ve Sınıflar	√			√	2	50
Psikolojik Danışman Sayısının Yetersizliği	√			√	2	50
Velilerin öğrencileri bilinçsiz yönlendirmeleri		√		√	2	50
Eğitim sisteminin sınav odaklı olması	√				1	25
Sınıf Rehber Öğretmenlerinin mesleki rehberlik bilgilerinin yetersizliği	√				1	25

Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere, Okul yöneticilerinin Anadolu liselerindeki mesleki rehberlik çalışmalarının verimini azaltan nedenler hakkındaki görüşleri incelendiğinde; 5 alt tema belirlenmiş olup, ilk 3 alt temaya okul yöneticilerinin %50 oranıyla yanıt verdikleri belirlenmiş, son 2 alt tema ise A Okul yöneticisinin görüşlerinden oluşmuştur. Katılımcı Okul yöneticilerinin her bir alt temayla ilgili görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

"1500 kişilik bir okulda siz kaç kişiye yararlı olabilirsiniz? Sadece resmi işleri yapmak zorundasınız. Hocam, kavga çıkmış bir bakar mısın, hocam bu annesiyle kavga etmiş bir bakar mısın, hocam annesi ile babası ayrıldı, bu ağlıyor bir bakar mısın? Ne arada siz bu çocukların özelliklerini öğreneceksiniz, mesleki anlamda bunlara yardımcı olabileceksiniz ve yönlendirebileceksiniz?" (A5, 1).

"Öğrencilere mutlaka yarar sağlıyor fakat bizim okulumuzda rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayısı çok fazla olduğu için öğrencilerimiz diğer okullara göre daha az faydalanabiliyor. Şöyle ki, 150 kişilik bir okulda bir rehber öğretmen onca kişiyle ilgilenirken bizde 750 kişiyle ilgilenildiği için öğrenci başına düşen rehber öğretmen sayısının artırılması ya da öğrenci sayısının azaltılması gibi önlemler alınabilir. Rehber öğretmene düşen öğrenci sayısının az olması gerekiyor, öğrenci sayısının az olması, mekanın düzgün olması, çalışma ortamlarının iyileştirilmesi gerekiyor. Velilerin bu konuda biraz bilgili olması, öğrencilerin ilgili olması yani veli-öğretmen internet sürekli işbirliği halinde olması gerekiyor" (D5, 1,2,3).

"Ailenin yaklaşımı çok önemli, ben anne olarak söylüyorum ki, küçük kızımızla ilgili bir hata yaptık. Büyük kızımız gibi olmasını istedik. O, doktor olacak kapasitedeydi, o istemeydi. Ama biz küçük kızımızı da bilinçli veya

bilinçsiz şekilde daha çok çalışması, o yönde uğraşması, pozitif bilimler üzerinde uğraşmasını anne baba olarak istedik. Sonuç olarak baktık ki Psikolojisini kötü yönde etkiliyor, çok zorlanıyor. Sevdiği işi yapmalı insanlar, istediği işi severek yapmalı”(B5, 3).

“Sınav sistemine endeksliyseniz mesleki yönelmeye veya mesleki derslere ağırlık veremezsiniz. Çünkü oraya koyduğunuz bir saatlik müzik dersi bile angarya gelmeye başlar. Ne işim var bu müzikle gidip bin tane daha soru çözebilirdim diyorsunuz. Yani bizde çocuğun doğru tercih vermesi diye bir kriter yok. Görüntüde var, veride var, çocukta olabilir ama aslında sistemin böyle bir kaygısı yok. LYS’de kaç puan aldım diye bir kaygı var.”(A5, 4).

“Şimdi bizdeki rehberlik sadece bir ders, bir programı var, yıllık müfredatta ne yazıyorsa deftere o yazılıyor. Oradaki öğretmen (sınıf rehber öğretmeni) işini iyi yapan biri ise gerçekten o testleri uyguluyor ya da uygulamış olmak için uygulayacak ama sonuçlarını analiz edebilecek yeteneğe sahip değil. O zaman sadece kağıt üstünde kalacak bunlar. Ders defterini açtığınız zaman orada “Akademik benlik kavramı ölçeği” uygulandı. Peki bu ölçeği kim yorumlayacak? Bir rehber öğretmenin okuldaki bin kişiyi tek tek ince ayrıntısına kadar analiz etmesi mümkün mü? Her biri ile ayrı ayrı görüşebilmesi, hepsine yarım saat ayırabilmesi mümkün mü?” (A5, 5,2).

Tablo 7: Psikolojik Danışmanların (Rehber Öğretmen) Okullarındaki Mesleki Rehberlik Çalışmalarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.

Alt Temalar	Psikolojik Danışman (E)	Psikolojik Danışman (F)	Psikolojik Danışman (G)	f	%
Test, Anketler	√	√	√	3	100
Sınav sisteminin Tanıtılması	√	√	√	3	100
Üniversite Gezileri	√	√	√	3	100
Bireysel Görüşmeler	√	√	√	3	100
Meslek Tanıtım Toplantıları	√		√	2	66.66
Tercih danışmanlığı	√	√		2	66.66

Tablo 7’ de görüldüğü gibi, Psikolojik danışmanların okullarındaki mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşleri incelenmiş ve bu yanıtların 6 alt temada toplandığı belirlenmiştir. Katılımcılar, ilk dört alt temaya çalışmalarında yer verirken, Meslek Tanıtım Toplantılarına Psikolojik danışman F’nin ve Tercih danışmanlığı alt temasına ise Psikolojik danışman G’nin yer vermedikleri belirlenmiştir. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine doğrudan atıf yapılarak aşağıda yer verilmiştir.

“Daha çok birinci sınıfta hani öğrencilerin gitmek istedikleri bölümler veya seçmek istedikleri meslekler neyse onları tanımaya ölçmeye yönelik olarak işte kendini değerlendirme envanterlerinden ya da işte bazen akademik benlik kavramı ölçeği uygulayarak, onların sınıfta işte yine meslek seçimi yaptınız mı? 11. Sınıfta farklı bir ölçme aracı 12.Sınıfta mesleki yönelme envanteri gibi değişik ölçme araçları uygulamaya çalışıyoruz, üniversite sınav sonrası yaz aylarında öğrencilerimizin üniversite ve bölüm tercihlerinde yardımcı olmak için okula geliyoruz birebir tercih danışmanlığı yapıyoruz ” (F6, 1,6).

“Sistem değişmeden önce mesleki rehberliğe yönelik 9 ve 12. Sınıflara ağırlık veriyorduk çünkü 9.Sınıftan sonra alan seçimi oluyordu. Şimdi 10. Sınıfa kaydı bizde çalışmaları 10.Sınıfa kaydırdık. Yıllık planlarımızda mesleki çalışmalarla ilgili etkinlikler var. Direkt yürütücü olarak girdiğimiz konferans verme, seminer verme anlatım şeklinde yapıyoruz. YGS-LYS sisteminin tanıtımından başlıyoruz ama etkin olarak 12. Sınıfta meslek tanıtımlarına giriliyor. Bizim öğrencilerimizden çok fazla mezun olmuyor, 140-150 civarında mezun veriyoruz her yıl ve bu öğrenciler belli üniversiteleri belirliyorlar ve biz de o üniversitelere geziler yapıyoruz” (E6, 2,5,3).

“Öncelikle sınıf gruplarına göre yapılan çalışmalar var. Biz 9. Sınıftan itibaren bize gelen öğrencinin kişisel gelişiminin biraz oturmasını bekliyoruz. Ön çalışmalarımız testlerden oluşuyor. Lise 1 ve 2’de testler ağırlıklı, bu yönde mesleki rehberlik çalışmaları yapıyoruz. Rehberlik derslerinde meslek tanıtımlarına yer veriyoruz. Öğrencilerin kişilik özelliklerini ortaya çıkaracak bireysel çalışmalar yapıyoruz, bireysel görüşmeler yapıyoruz. Ama 11 ve 12. Sınıftan itibaren artık bir şeylerin oturması adına özellikle 11. Sınıflarda kariyer günleri düzenliyoruz, mesleğinde uzmanlaşmış kişiler okulumuza geliyor, kendilerini ve mesleklerini tanıtıyorlar (G6, 1,4,5).

Tablo 8: Psikolojik Danışmanların (Rehber Öğretmen) Mesleki Rehberlik Çalışmalarını Yaparken Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin Görüşlerine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri.

Alt Temalar	Psikolojik Danışman (E)	Psikolojik Danışman (F)	Psikolojik Danışman (G)	f	%
Görev Belirsizliği	√		√	2	66.6
İş Yükü Fazlalığı	√		√	2	66.6
Kalabalık Sınıflar	√	√		2	66.6
Sınıf Rehber Öğretmenlerin Rehberlik Çalışmalarını Önemsememesi	√	√		2	66.6
Fiziksel Zorluklar	√	√		2	66.6
Eğitim Sisteminden Kaynaklanan Zorluklar			√	1	33.3
Yeterli Hizmet içi Eğitim Verilmemesi	√			1	33.3
Test ve Anketlerin Yetersizliği	√			1	33.33

Tablo 8’de görüldüğü gibi Psikolojik danışmanların okullarındaki mesleki rehberlik çalışmalarını yaparken karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşleri 8 alt temada toplanmıştır. Bu alt temalar incelendiğinde; 5 alt temanın (Görev Belirsizliği, İş Yükü Fazlalığı, Kalabalık Sınıflar, Sınıf Rehber Öğretmenlerin Rehberlik Çalışmalarını Önemsememesi ve Fiziksel Zorluklar) %66.66 oranıyla öne çıktığı, son üç alt temanın (Eğitim Sisteminden Kaynaklanan Zorluklar, Yeterli Hizmet içi Eğitim Verilmemesi ve Test ve Anketlerin Yetersizliği) ise %33.33 oranına sahip olduğu belirlenmiştir. Katılımcı Okul Psikolojik danışmanların konuya ilişkin görüşlerine aşağıda doğrudan atıf yapılmıştır.

“Sınırlarınızın net ve somut çözülmesi lazım, İlden ile farklılık gösteriyor. Bizim ilimizde dünya kadar proje var Milli Eğitimin. Bu projelerin hepsi rehberlikle ilişkilendiriliyor. Okula gelen konferans, rapor yazımı, kitap yazımı aklınıza gelebilen her şey rehberliğin konusu diye gelen yazıların çoğu rehberliğe yönlendiriliyor. Bir sıkışmışlık yaşıyoruz ve biz bütünü bu çalışmaların alanımız dışındaki bu çalışmalarına bakış açısı nedeniyle çok odaklanamıyoruz” (E7, 1).

“Bizden istenen bir sürü çalışma var, sıkıntı genel, kendi mesleğimizin getirdiği yükten ve sıkıntılardan dolayı zorluk yaşayabiliyoruz. Rehber öğretmenler olarak bizim yapmamız gereken yıllık bir çalışma programımız var. Bu programa uymak zorundayız buna zaman ayırmaya çalışıyoruz, okulda yapılan çalışmalar var, diğer yapılacak çalışmaların önceliği var. Bireysel görüşmelerimiz var, veliyle ilgili görüşmelerimiz var, öğrencilerle ilgili yapılacak diğer çalışmalar ama yeterli değil hence buradaki faktör bizim rehber öğretmen olarak üstlerimize düşen iş gücünden dolayı, iş ağırlığından dolayı olduğunu söyleyebilirim” (G7, 1,2).

“Valla bizim en büyük zorluğumuz, öğrenci sayısının çok fazla olması, sınıfların kalabalık olması artı onun ötesinde hani bir toplantı salonumuzun olmayışı işte önemli bir çalışma yapmak istediğimiz zaman atıyorum kırk beş, elli sınıfa birden gitmek gerekiyor. Son sınıflarsa bu on beş sınıfa birden gitmek gerekiyor o anlamda, fiziksel anlamda bir zorluk var. Lise birinci sınıftan itibaren başlayarak gerçekten sınıf rehberlik uygulamalarını çok düzgün yapan arkadaşlarımız da oluyor, bunları biraz böyle hafife alan, önemsemeyen ya da yapmayan arkadaşlarımız da oluyor. Şimdi sınıflar arasındaki farkı çok bariz bir şekilde görebiliyorsun” (F7, 3,5,4).

“Karar altına aldığımız konular işte diyoruz ki öğrencilerinizin işte otuz beş öğrenciniz varsa en çok istedikleri meslekleri belirleyin, meslek konferansına çağırın ve rehberlik saatinde bunu öğrencilerinizle buluşturun diyoruz, bunu yapan öğretmenlerimiz de var yapmayan da var. Bunu yapmama aşamasında bir sıkıntı yaşanıyor ya da rehberlik planına koymuşuz başlangıçta bilgi verilmesi gerekiyor, YGS sisteminin tanıtımı, biz tanıtmışız ama broşürden bir kere de siz okur musunuz ya da meslek seçimiyle ilgili doküman, el broşürlerini bir kere de siz okur musunuz diye ama çoğunluğu yapmayabiliyor” (E7, 4).

“Genele bakıldığı zaman çok büyük bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Ben mesleki çalışmaların olması gerektiği gibi olduğunu düşünmüyorum ve bu büyük bir eksiklik zaten 11 ve 12. Sınıfa gelen bir öğrencinin artık

bundan sonra düşüneceği şey ben hangi mesleği olacağım, hangi mesleği seçeceğim olmamalı. Artık bu aşamaya kadar bu öğrencinin dolu dolu birçok şeyi bilinçli olarak bilip bundan sonra ayakları üzerinde kendi kararlarını verebilecek bir donanıma gelmiş olması gerekiyor. Maalesef bizim bu eğitim sistemimiz içinde bunun yeri çok fazla yok” (G7, 6).

“Ölçme anlamında çok fazla test, araç ve gerecimiz yok. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış bir tane testimiz var 230 sorulu, uygulaması çok zor, bir ders saatinden fazla alıyor. Öğrenci sıkılıyor, bir de değerlendirme aşamasında çok büyük sıkıntılar var. İşte optik okuyucuya gönderiyorsunuz dershanede uygulansın gelsin diyorsunuz. Sonuçlara baktığımızda bir kere daha kendinizin yorumlaması gerekiyor, gelen sonuçlar doğru değil, altında yazan sonuçların hiç birisi doğru değil. Daha sonra çalıştığımız alanlarla ilgili elimize net, somut test, anketlerin yerleştirilmesi bu alan olarak kullanımı kolay olması, ne yapacağını yeni gelenlerin çok iyi bilmesi ve yetişmesi gerekiyor. Hizmet içi eğitimlerin sadece RAM'lardaki öğretmenlere değil, okullarda çalışanlara da verilmesi gerektiğini düşünüyorum, 20-22 yıl önce mezun olmuş bir rehber öğretmen kendini yetiştirme konusunda oldukça zorlanıyor” (E7, 8,7).

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen sonuçlar araştırma soruları bağlamında incelendiğinde; Araştırmanın birinci sorusu, “Anadolu Liselerinde öğrenim gören ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmaları hakkındaki görüşleri nelerdir?” şeklindeydi, bu soruya yönelik ergenlerin görüşleri analiz edildiğinde; %58.33’le Test-anket çalışmalarının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu yanıtı %50 oranı ile sınıfta mesleklerin tanıtılması, üçüncü sırada %45.83 oranıyla Psikolojik danışmanla bireysel görüşmenin takip ettiği ve devamında, %29.16 oranıyla üniversite gezileri ve aynı oranla meslek tanıtım günlerinin izlediği belirlenmiştir. Ayrıca alanlar hakkında bilgilendirme %16.66 oranına sahiptir. Son sırada ise %8.33 oranıyla üniversitelerin okul ziyaretlerinin izlediği belirlenmiştir (Bkz, Tablo 2). Bu sonuç, ergenlerin gözünden Anadolu Liselerinde yapılan mesleki rehberlik çalışmaları hakkında bir fikir verebilmektedir. Ergenlere göre, Anadolu Liselerindeki mesleki rehberlik çalışmalarında ağırlığın test ve anketlere verildiği, okullarda meslek tanıtımlarında grupla yapılan etkinliklerin öne çıktığı ve ergenlerin mesleki rehberlikle ilişkili olarak Psikolojik danışmanla bireysel görüşmeler yaptığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın ikinci sorusu; “Anadolu Liselerinde öğrenim gören ergenlerin okullarındaki mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlarla ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklindeydi ergenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar incelendiğinde; %45.83 ile kendini tanımanın ilk sırada yer aldığı, bu yanıtı aynı oranda %41.66 bilinçli meslek seçimi, geleceği planlama ve meslekleri tanımanın izlediği belirlenmiştir. Son sırada ise %16.66 oranıyla karar verme yanıtı izlemiştir (Bkz Tablo 3). Bu sonuç, ergenlerde mesleki rehberlik çalışmalarının bireyin kendi kişisel karakteristiklerinin (güçlü ve zayıf yönlerini tanıma) farkına varmasıyla mesleklerin özellikleri arasında ilişki kurmaya çalıştığını ortaya koyan araştırma bulgularıyla da paraleldir (Thigpen ve Alberta, 1993: 20-21; Merilainen, vd. 2014: 354).

Araştırmanın üçüncü sorusu; “Anadolu Liselerinde öğrenim gören ergenlerin, Anadolu Liselerinde öğrenim gören tüm ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından daha fazla yarar sağlamaları hakkındaki görüşleri nelerdir?” şeklindeydi, ergenlerin bu soruya yönelik görüşleri incelendiğinde; %66.66 oranıyla meslek tanıtım toplantılarının ilk sırada yer aldığı, %29.16 oranıyla psikolojik danışmanla bireysel görüşmenin ikinci sırada yer aldığı; üçüncü sırada ise %25 oranıyla işyeri ziyaretleri yanıtının yer aldığı belirlenmiştir. En son sırada ise %12.5 oranıyla öğrencilere anket uygulanması yanıtının yer aldığı belirlenmiştir (Bkz. Tablo 4). Elde edilen bu sonuçları doğrular nitelikteki bilgi literatürde yer almaktadır. Öğrencilere meslek bilgilerini edinme yollarını öğreten tekniklerin başında grup etkinlikleri gelmektedir. Temel meslek bilgilerinin gruplar halinde öğrencilere açıklanması hem ekonomik hem de etkileşime olanak vermesi nedeniyle etkili bir yöntemdir. Meslek konferansları adı verilen bu tür toplantılar, öğrencilerin soru sormalarına, düşüncelerini ifade etmelerine olanak verdiği takdirde çok yararlı eğitim hizmetidir. Öğrenci burada belli bir meslek üyesinin mesleği hakkında verdiği bilgileri kendi hedefleri açısından değerlendirebilir (Kuzgun, 2011b: 118). Araştırmada ergenlerle yapılan yüz yüze görüşmelerde, danışmanla bireysel görüşme yaparak grup içerisinde paylaşma imkanı bulamadıkları ya da grup içerisinde kendini ifade etmekten çekindikleri hallerde bire bir danışmanla görüşmenin yararlı olduğu yönündeki görüş, ağırlıklı olarak öne çıkmıştır. Literatürde yer alan bir çalışma sonucunda da bu sonucu destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Psikolojik danışma kapsamındaki mesleki rehberliğin bireye özgürce düşüncesini ifade etme, gereksiz bilgiden uzaklaşma, sınırları çizme, uzlaşma yönünde ilk destek olmaya ilişkin yarar sağladığı ifade edilmektedir. Psikolojik danışmanlar, mesleki rehberlik çalışmaları ile bireylerin kişilik ve genetik, sosyal kaynakları meslek yaşamlarında akılcıca kullanımı konusunda yardımcı olabilirler (Gottfredson, 2005: 44).

Araştırmanın dördüncü sorusu, Okul yöneticilerine mesleki rehberlikle ilgili yöneltilen ilk soru; “Anadolu Liselerinde çalışan Okul yöneticilerinin okullarındaki ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlara ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklindeydi. Okul yöneticilerinin bu soruya ilişkin görüşleri incelendiğinde; ilk sırada %75 oranıyla meslekleri tanıma, ikinci sırada %50 oranıyla ufuk açma yönünde görüş bildirdikleri ve bunu %25 oranı ile kendini tanımanın izlediği belirlenmiştir (Bkz. Tablo 5). Okul yöneticilerinin mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin öğrencilerin “meslekleri tanıma, ufkunun açılması ve kendini tanıma” yönünde sağladıkları yarara ilişkin görüşleri, literatürde yer alan araştırmalar tarafından da desteklenmektedir. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde; okul yöneticilerinin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini okulun ayrılmaz bir parçası olarak gördüklerini ve öğrencilerin ruhsal sorunlarının çözümünde destek olduklarını, Psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin öğrencilere, yol gösterme ve sorun çözme gibi işlevleri olduğu belirlenmiştir (Karataş ve Baltacı, 2013: 448; Meşeci, vd., 2007: 168).

Araştırmanın beşinci sorusu; “Anadolu Liselerinde çalışan Okul yöneticilerinin, mesleki rehberlik çalışmalarında verimi azaltan nedenler hakkındaki görüşleri nelerdir?” şeklindeydi. Okul yöneticilerinin bu soruya verdikleri yanıtlar incelendiğinde; %50 oranıyla kalabalık sınıflar, Psikolojik danışman sayısının yetersizliği ve velilerin öğrencileri bilinçsiz yönlendirmeleri olduğu belirlenmiştir. Son sırada ise %25 oranıyla eğitim sisteminin sınav odaklı olması ve aynı oranla sınıf rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik bilgilerinin yetersizliğinin yer aldığı bulunmuştur (Bkz. Tablo 6). Okul yöneticilerine göre; mesleki rehberlik çalışmalarının verimliliğini azaltan nedenlerden biri olarak öne çıkan kalabalık sınıflar, Türk eğitim sistemi üzerine yapılan araştırmalarda da öne çıkan bir sorundur (Öğülmüş ve Özdemir, 1995: 261; Yaman, 2006: 2; Şahin, 2008: 20). Okul yöneticilerinin mesleki rehberlik çalışmalarında verimi azaltan nedenlerden biri olarak gördükleri okullardaki Psikolojik Danışman sayısının yetersizliği konusunun yapılan araştırmalarda da ortak bir sorun olduğu belirlenmiş (Karataş ve Baltacı, 2013: 449) ve okul yöneticilerine göre; her okulda yeterli sayıda Psikolojik Danışman bulunmasının öğrenci gelişimi, öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarının farkına vararak kendilerini tanıma yönünde yararlar sağlayacağı yönünde yorumlanmıştır (Özabacı vd., 2008: 19).

Araştırmanın altıncı sorusu, “Anadolu Liselerinde çalışan Psikolojik danışmanların, okullarında yaptıkları mesleki rehberlik çalışmaları hakkındaki görüşleri nelerdir?” şeklindeydi. Bu soruya ilişkin olarak Psikolojik danışmanların görüşleri incelendiğinde ilk sırada; %100 oranıyla Test-Anketler, sınav sisteminin tanıtılması, üniversite gezileri ve bireysel görüşmelerin yer aldığı belirlenmiştir. Son iki sırayı %66.66 oranıyla meslek tanıtım toplantıları ve tercih danışmanlığının aldığı bulunmuştur (Bkz. Tablo 7). Psikolojik danışmanlardan okulunuzda yapılan mesleki rehberlik çalışmaları nelerdir sorusuna yönelik alınan yanıtlarda; Test-anket çalışmaları, bireysel görüşme ve üniversite gezisi yapılması yanıtlarının alınması, ergenlerin aynı soruya verdiği yanıtlarla da örtüşmektedir.

Araştırmanın yedinci sorusu, “Anadolu Liselerinde çalışan Psikolojik danışmanların, okullarında mesleki rehberlik çalışmalarını yaparken karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklindeydi. Okul Psikolojik danışmanların bu soruya ilişkin görüşleri incelendiğinde; ilk sırayı; %66.66 oranı ile görev belirsizliği, iş yükü fazlalığı, kalabalık sınıflar, sınıf rehber öğretmenlerinin rehberlik çalışmalarını önemsememesi, fiziksel zorlukların yer aldığı belirlenmiştir. Bunun dışında %33.33 oranıyla eğitim sisteminden kaynaklanan zorluklar, yine %33.33 oranıyla yeterli hizmet içi eğitim verilmemesi ve aynı oranla Test-Anketlerin yetersizliği Okul Psikolojik Danışmanlara göre mesleki rehberlik çalışmalarının zorlukları olarak sıralanmıştır (Bkz. Tablo 8). Okul Psikolojik Danışmanların yönetmelikteki görev belirsizliği onların iş yüklerini artıran bir soruna yol açtığı gibi zaman zaman yönetici, öğretmen ve velilerle de çatışma yaşamalarına sebebiyet verebilmektedir. Literatürde bu soruna işaret eden araştırma sonuçları bulunmaktadır (Şahin, 2008: 21; Akfert, 2012: 1804). Okul Psikolojik Danışmanlarının mesleki rolleri ve çalışma standartları arasındaki uyumsuzluk, iş yüklerinin fazlalığı, rol belirsizliği, çatışma yaşamalarına ve iş streslerinin artmasına neden olabilmektedir. Bunlardan başka, okul yöneticileri, öğretmenler, ebeveynler ve diğer gruplar, okul psikolojik danışmanlarının rolüne farklı bir şekilde bakma eğilimindedirler (Lambie ve Williamson, 2004: 124). Okul öğrenci sayısının kalabalık olması, okullarda Psikolojik Danışman başına düşen öğrenci sayısının yönetmelikte belirtilenlerden çok fazla olması ve ayrıca mesleki rehberlik çalışmalarında kullanılan ölçek ve materyal yetersizliğinin yanı sıra Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanlarından mezun olanların yeterli mesleki rehberlik eğitimi almadıkları bulgusu da literatürde yer alan araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir (Korkut, 2007: 193; Karataş ve Baltacı, 2013: 453).

Araştırmanın sekizinci sorusu metafor sorularından oluşmaktadır. Aşağıda önce katılımcı ergenlerin metafor sorularına yönelik verdikleri yanıtlar incelenmiş, daha sonra Okul yöneticilerine ve son olarak da Okul Psikolojik danışmanlarının metafor sorularına verdikleri yanıtlara yer verilmiştir.

Ergenlerin mesleki rehberliği bir şeye benzetseniz neye benzetirsiniz? Neden? Metafor sorusuna yönelik cevapları analiz edildiğinde; 23 ergenin bu soruya yanıt verdiği 1 ergenin ise yanıt vermediği belirlenmiştir. Ergenler tarafından oluşturulan metaforlar aşağıda 5 kategoride toplanmıştır:

1. Meslekler Metaforu: Kılavuz, Dağcı, Marangoz Çırağı, Stajyer
2. Nesne Metaforu: İçi boş bir şişe, Kitap, Pusula, Lamba
3. İnsan Metaforu: Bilge Kişi, Bebek
4. Yer Metaforu: Fuar, Üniversite, Deniz Feneri
5. Diğer Kategorisine Giren Metaforlar: Işık, Ders, Matematik, Yavru Kuş, Futbol Maçı

1. Meslekler Metaforu: 5 ergen mesleki rehberliği, mesleklerle ilişkili metaforlarla betimlemiştir. Örneğin bu ergenlerden biri olan 20E mesleki rehberliği, hedefine ulaşmak isteyen dağcıya benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: "Ben hedefine ulaşmak isteyen bir işte dağcının zirveye ulaşmak için hani ipini ileriye atması gibi düşünüyorum hani yükseğe tırmanması gibi yorumluyorum, kendisini zorlamadığı sürece zirveye varamayacağını düşünüyorum."

Bir başka ergen ise 21E Kılavuz metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. "Ben kılavuza benzetiyorum, Sonuç olarak bize yol gösteriyor, öncelikle hedefimizi belirlememizde çok büyük katkısı oluyor, ikinci olarak da belirlediğimiz hedefte bize yardımcı olarak bir yol haritası oluyor."

Bunlardan başka iki ergen, 4E ve 8E stajyer metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. 8E: "Bunu neye benzetirim stajyere benzetirim, doktor olmadan önce staj yapılır ya da en basitinden kalfalık, çıraklık, O mesleğin öncesindeki toplayacağımız bilgi." 4E: "Sanki stajyer gibi, bir işe ilk girdiğinde deneme aşaması, staj işte stajyerlik."

Diğer bir ergen 6E ise, marangoz çırağı metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. "Ben babamın mesleği üzerinden örnek vereceğim, kendisi marangoz, o çırağına bir şeyler öğretiyor, ona yol gösteriyor, hangi işi nasıl yapacağını gösteriyor, bence bu seminerleri düzenleyen öğretmenler de bizim hangi meslek dalını seçeceğimizi bize sorduğu sorularla, soruların karşılığında verdiğimiz cevaplarla bize yardımcı oluyorlar."

2. Nesne Metaforu: 6 ergen mesleki rehberliği nesnelere ilişkili metaforlarla betimlemiştir. Bu ergenlerden biri olan 24E, mesleki rehberliği içi boş bir şişe metaforuna benzetmiş ve bunu öğrenci şu şekilde ifade etmiştir: "Şahsen içi boş bir şişeye benzetirim, doldurabildiğim kadar. Hani mesela öğretmenler çalışmalar yaparak bizi aydınlatır, doldururlar diye düşünüyorum. Ne kadar alabilirse."

Diğer ergen, 14E, mesleki rehberliği pusula metaforuna benzetmiş ve açıklamasını şu şekilde yapmıştır: "Pusulaya benzetirim çünkü pusula bize yön gösterir. Aynı zamanda diğer yönlerden de haberdar oluruz. Elimizde pusula varsa gideceğimiz yön bize bağlıdır. Mesleki rehberlik de bunun gibi bize yönleri gösteriyor. Biz içinden kendimize uygun olanı seçiyoruz."

Bunlardan başka 2 ergen, 17E ve 23E kitap metaforu ile mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. 17E: "Kitap geldi aklıma çünkü bilgi ediniyoruz." 23E: "Mesela bir kitap diye düşünelim, onun içerik sayfası ön bilgi veriyor, daha aydınlanmamızı sağlıyor."

Ayrıca 2 ergen, 5E ve 11E lamba metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. 5E: "Bizi aydınlatıcı olduğunu düşünüyorum bu konuda fikirlerimizin netleşmesine yardımcı olduğunu düşünüyorum, bu yüzden lambaya benzetirdim." 11E: "Bize ışık veriyor, yön gösteriyor, yol gösteriyor ve öğretmenler, rehberlik öğretmenleri de yön gösteriyorlar. Işık tutuyorlar hangi meslekle ilgili."

3. İnsan Metaforu: 2 ergen, 9E ve 10E, insanla ilişkili metaforlar kullanarak mesleki rehberliği betimlemeye çalışmıştır. Örneğin bunlardan biri 9E, mesleki rehberliği bebek metaforuna benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: "Çünkü burada bir meslek seçmek için çok uğraşılıyor, ders çalışılıyor ama asıl yol gösteren kişi çok fazla bulunmuyor. Bebek de yürümek için çok uğraşılıyor, apalıyor ama normalde biri kaldırıp elinden tutsa, hani iki kişi elinden tutup yürütse daha kolay yürür." 10E, bilge kişi metaforunu kullanarak mesleki rehberliği betimlemeye çalışmıştır. Ona göre: "Mesleki eğitimleri yol gösteren bir büyüğüme, bilge kişiye benzetebilirim. Benim hayatımda babam ve dedem bu konuda öyledir. Her zaman bana yol gösterirler ama mesleki eğitim sadece meslek konusunda bize yol gösterdiği için yol gösteren bir şey olarak, büyük bir insan olarak düşünebilirim."

4. Yer Metaforu: 3 ergen 3E, 15E ve 22E, mesleki rehberliği açıklamak için yer metaforunu kullanmıştır. Bunlardan biri olan E3, deniz feneri metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. Ona göre: "Karanlık bir denizde deniz fenerine benzetirdim. Yanlış yöne gitmemizi engeller. Doğru yolda gitmemizi ve o yolda emin olmamızı sağlar." 15E ise, üniversite metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. Ona göre: "Mesleki rehberliği üniversiteye benzetiyorum çünkü amacımız oraya gitmek." 22E, mesleki

rehberliği fuar metaforuyla açıklamaya çalışmıştır. “İşte böyle bir topluluk geliyor, kendi üniversiteleri hakkında yani kendi ürünleri hakkında bilgiler veriyormuş gibi.”

5. Diğer Kategorisine Giren Metaforlar: 7 ergen 1E, 7E, 19E, 12E, 18E, 13E ve 2E, mesleki rehberliği üstte açıklanan dört kategori dışında farklı metaforlarla açıklamaya çalıştıkları için diğer kategorisi oluşturulmuştur. Bu ergenlerden 1E, 7E ve 19E, ışık metaforuyla mesleki rehberliği betimlemeye çalışmıştır. Örneğin; 1E: “Işık yani, hayat. Önümüzü görmemiz için önemli bir şey ya! Işık da önümüzü görmemizi sağlıyor. Rehberlik çalışmaları da böyle önümüzü açıyor yani mesleği daha iyi seçmemizde yardımcı oluyor, onun için.” 7E: “Işık, aydınlattığı için bizi, geleceğimizi ve kafamızdaki soruları vs. aydınlattığı için bence ışık gibi düşünüyorum.” 19E: “Bana çok yararı oldu ve ben birçok kişiye yararı olduğunu düşünüyorum. Bunun için hani böyle bir ışığa benzetirdim herhalde, yani benim için onu çağrıştırdı. Bence çok yararlı olan bir şey ve olması gereken bir şey olduğunu düşünüyorum.”

Bir başka ergen 12E ise Matematik dersi metaforunu kullanarak mesleki rehberliği betimlemeye çalışmıştır. Ona göre; “Mesleki rehberlik, Matematiğe benzetirdim çünkü sıkıcı, biraz sıkıcı oluyor.” 18E ise mesleki rehberliği eğlenceli ders metaforuyla açıklamıştır. “Ya eğlenceli geçen bir ders gibi düşünüyorum ben, ilgilendiğim şeylere geldiğinde konferansı yapan kişinin ağzından çıkan her şeyi ilgiyle bekliyorum aynı sevdiğim bir öğretmenin sevdiğim bir dersinde işlediği konu gibi hani ondan aldığım şey bana o an için zevk veriyor. Çünkü tanıma, öğrenmenin verdiği haz başka.”

Diğer ergenler, 2E futbol maçı ve 13E yavru kuş metaforlarını kullanarak diğer kategorisi içerisinde mesleki rehberliği betimlemeye çalışmışlardır. Bu ergenlerden 2E’ye göre mesleki rehberlik, “Bir futbol maçına benzetiyorum, Öğretmenlerimiz orada bizim antrenörlerimiz oluyorlar hani bizi yönlendiriyorlar. Seyircilerimiz, tribün var veliler olarak adlandırılabilir. Onlar da çevremizdeki insanlar.”

Dört okul yöneticisinin A,B,C,D mesleki rehberliği bir şeye benzetmeniz neye benzetirsiniz? Neden? Metafor sorusuna yönelik cevapları analiz edildiğinde; Okul yöneticilerinin üç ayrı kategoride metafor kullandıkları belirlenmiştir. Okul yöneticisi A ve D, nesne metaforu ile mesleki rehberliği betimlemeye çalışırken, Okul yöneticisi C, doğa metaforunu kullanmış, Okul yöneticisi B ise diğer kategorisine giren metaforu kullanmıştır. Okul yöneticisi A, mesleki rehberliği içi boş abajur ile açıklamaya çalışmıştır. Ona göre; “Abajura benzetiyorum, başka bir şeye benzetemiyorum. Görüntüsü var, köşede güzel bir yer kaplıyor, içi boş, işlevi yok.” Okul yöneticisi D, zincir metaforu ile mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır, “Bir öğrenciyi yetiştirmek uzun zaman alıyor, bunun içerisinde veli, okul, aile, çevre, yönetici, rehber öğretmen birbirini bütünlendiği için zincire benzetiyorum, zincirin halkalarından birisidir.”

Okul yöneticisi C, su metaforu kullanarak mesleki rehberliği betimlemeye çalışmıştır. Ona göre; “Suya benzetirim, eğer yani çok güçlüyse gittiği yeri değiştirebilir, çok zayıfsa çok önemli değil ama çok uzun sürede değiştirebilir.”

Diğer Okul yöneticisi B ise Işık metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır, “Işığa benzetiyorum, insanlara ışık vermek, aydınlatmak yol göstermek, karanlıkta kalan bir şeyi göstermektir derim.”

Okul Psikolojik danışmanların mesleki rehberliği bir şeye benzetmeniz neye benzetirsiniz? Neden? Metafor sorusuna yönelik cevapları analiz edildiğinde ise; üç Psikolojik danışmanın da birbirinden farklı metaforlar kullandıkları belirlenmiştir. Psikolojik danışman E, emekleyen bebek metaforu ile mesleki rehberliği betimlemeye çalışmıştır. Ona göre; “Ben emekleyen bir bebeğe benzetiyorum. Evet, ayakları yere basmıyor, emekliyor, inşallah bir gün ayağa kalkar ve yürümeye de başlar diye düşünüyorum.” Psikolojik danışman F; mesleki rehberliği, gelişemeyen bir ağaç metaforu kullanarak açıklamaya çalışmıştır, “Bir takım şeyler yapılmak isteniyor, bunda bir çaba sarf ediliyor ama çok böyle yüzde yüz istenen noktaya da ulaşabildiğimizi düşünemiyorum.” Psikolojik danışman G ise yelpaze metaforu kullanarak mesleki rehberliği betimlemeye çalışmıştır, “Bence yelpazeye benzetirim. Çünkü gerçekten bu çocukların serinlemeye ihtiyacı var, o kadar sıkıntılı süreçler yaşıyorlar ki özellikle üniversiteye hazırlık sürecinde o sınav stresiyle beraber kafalarının bir kenarında da bir meslek takıntısı oluşuyor. Ben bunu yapabilir miyim? Yapar mıyım? Yapamaz mıyım? Ailem karşı geliyor gibi. Hani belki bizler birazcık serinletiyoruz bu konuda. Rüzgar çıkartarak onlara bir ferahlık sağlayabiliyoruz ama tam anlamıyla ne kadar faydalı oluruz? Bir klima gerekli galiba. Yelpaze tek başına faydalı olmayacak bu gidişle. Yelpazeye benzetiyorum.”

Döküman Analizi Sonuçları

Araştırmada Psikolojik danışmanların mesleki rehberlik çalışmalarında kullandıkları döküman analizi sonuçlarına göre; Her üç Psikolojik danışmanın mesleki rehberlik çalışmalarında test ve anketlere yer verdikleri belirlenmiştir. Psikolojik danışman E ve Psikolojik danışman G, Kendini Değerlendirme Envanteri

(KDE) kullanırken, Psikolojik danışman F'nin çalışmalarında Akademik Benlik Kavramı Ölçeği (ABKÖ) kullandığı belirlenmiştir. Bu ölçeklerin dışında Psikolojik danışman F ve Psikolojik danışman G'nin, çalışmalarında ayrıca Mesleki Yönelim Envanteri (MYE) kullandıkları belirlenmiştir. Ölçek dışında her üç Psikolojik danışmanın öğrencilere meslekleri tanıtmak için meslekler rehberi, üniversite tanıtım broşürleri ve CD'lerden yararlandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca Psikolojik danışman F ve Psikolojik danışman G'nin, çalışmalarında İş-Kur tarafından hazırlanan broşürleri kullandıkları da belirlenmiştir.

Gözlem Sonuçları

Araştırmacılar, çalışmalarını yaptıkları üç okulla ilişkili olarak gözlem de yapmışlardır. Yapılan gözlem sonucunda elde edilen bulgular şunlardır: A Anadolu Lisesinde, 742 Öğrenci öğrenim görürken, 3 Okul Yöneticisi, 39 Öğretmen görev yapmaktadır. Okuldaki sınıflarda ortalama öğrenci sayısı 30-35 arası ve 1 konferans salonu bulunmaktadır. Araştırmanın yapıldığı süreçte (Saat: 09.00-14.00 ve Tarih 25.03.2015) okulda yapılan "Kariyer Günleri" etkinliği ile 11 ve 12. Sınıf öğrencilerine dış hekimisi olan bir uzman tarafından meslek tanıtım konferansı yapıldığı ve etkinlik sonunda öğrencilerin uzmana sorular yönelttiği gözlenmiştir.

B Anadolu Lisesinde, 758 Öğrenci öğrenim görürken, 4 Okul Yöneticisi ve 45 Öğretmen görev yapmaktadır. Okuldaki sınıflarda ortalama 30-35 öğrenci bulunmakta, okulda 1 konferans salonu bulunmaktadır. Araştırmanın yapıldığı süreçte (Saat: 10.00-13.00 ve Tarih 10.03.2015) bir üniversite tanıtım amaçlı okulu ziyaret ettiği ve 12. Sınıftaki öğrencilere konferans salonunda tanıtım etkinliği yapıldığı gözlenmiştir.

C Anadolu Lisesinde, 1480 Öğrenci öğrenim görürken, 4 Okul Yöneticisi ve 105 Öğretmen çalışmaktadır. Okuldaki sınıflarda ortalama 31-35 öğrenci bulunmakta ancak konferans salonu bulunmamaktadır. Araştırmanın yapıldığı süreçte (Saat: 11.00-15.30 ve Tarih 18.03.2015) 11. Sınıf öğrencileri, rehberlik ders saatinde sınıfta grupla rehberlik etkinliği yaparken gözlenmiş olup, Sınıf Rehber Öğretmeni tarafından "Geleceğimi Planlıyorum" etkinliği grup rehberliği olarak yapıldığı ve öğrencilere özgeçmiş hazırlama hakkında da bilgi verildiği gözlenmiştir.

Öneriler

Meslek danışmanlığı gerek eğitim süreci içinde olsun gerekse öğretim süreci sonrasında olsun insan gücünün iş yaşamında rasyonel kullanımını amaçlamaktadır. Meslek danışmanlığının örgün öğretim sürecindeki karşılığı Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetleri içinde yer alan mesleki rehberlik çalışmalarıdır. Okullardaki mesleki rehberlik çalışmaları ile nitelikli ve özünü gerçekleştirmiş insan gücünün yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca ilişkin olarak şu önerilerde bulunulmuştur. Anadolu Liseleri, akademik başarı gösteren ve üniversite okumayı hedefleyen ergenlerin öğrenim gördüğü akademik okullar olması nedeniyle bu okullarda görev yapan Psikolojik danışman sayılarının her öğrenciye yönelik tanıma çalışmalarını ve bireysel görüşmeleri yapabilecek sayıya ulaştırılmaları önerilir. Bu okullardaki öğrenci sayılarının hem verimli öğrenim için hem de mesleki rehberlik çalışmaları için uygun sayıda tutulması önerilir. Psikolojik danışmanların uzman oldukları konularda çalışabilmeleri ve odaklanabilmeleri için yönetmelikte görev tanımlarının açık bir şekilde yapılması önerilir. Psikolojik danışmanlar tarafından mesleki rehberlik çalışmalarında kolayca uygulanıp, değerlendirilebilecek standardize testlerin geliştirilmesi önerilir. Psikolojik danışmanların alanlarıyla ilgili bilimsel gelişmeleri takip edebilmeleri için hizmet içi eğitimlerden yararlanmaları gerektiği önerilir. Okul sınıf rehber öğretmenlerinin mesleki rehberlik çalışmalarında etkin ve verimli olabilmeleri için üniversite eğitimleri sırasında mesleki rehberlik eğitimi almaları ve öğretmenliğe başladıktan sonra da hizmet içi eğitimlerden yararlanmaları önerilir.

Anadolu Liselerinde mesleki rehberlik çalışmalarından yarar sağlayan ergenlerin bu çalışmalardan daha fazla yarar sağlaması için, okulların fiziki imkanlarının meslek tanıtım toplantıları yapabilecek koşulları sağlayacak şekilde düzenlenmesi önerilir. Anadolu Liselerinde mesleki rehberlik çalışmalarında mesleki toplantılara (Konferans, Seminer, Panel, vb.) yer verilmesi önerilir. Ayrıca mesleki rehberlik çalışmaları kapsamında okullar tarafından ergenlerin işyeri ziyaretleri yapmalarına imkan sağlayacak koşullar oluşturulması önerilir. Meslek tanıtımları için ergenlerin kolay erişim sağlayabildikleri internet ve sosyal paylaşım siteleri, Radyo ve TV programlarının da mesleki rehberlik çalışmaları kapsamında daha etkili bir şekilde kullanılması önerilir.

Gelecekte yapılacak araştırmalara ilişkin araştırmacılara yönelik önerilerle ilgili olarak; bu araştırma Antalya il merkezindeki Anadolu Liselerinde çalışan Okul yöneticileri, Psikolojik danışmanlar ve bu okullarda öğrenim gören ergenlere yönelik nitel araştırma desenine göre yapılmıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda

Anadolu Liseleri dışında kalan farklı orta öğretim kurumlarında hatta ilkokul ve ortaokul düzeyinde de mesleki rehberlik çalışmaları Öğrenci, Psikolojik danışman, Sınıf Rehber Öğretmeni, Öğretmen, Okul yöneticileri ve Veli bağlamında ve ilişkili değişkenlerle ve farklı araştırma yöntemleriyle, farklı illerde araştırılabilir. Meslek danışmanlığı ve Kariyer danışmanlığı çerçevesinde ayrıca üniversite eğitimi alan bireyler için de gelecekte araştırmalar yapılabilir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma, çalışmanın yapıldığı Antalya il merkezindeki Anadolu Liselerinde çalışan Okul Yöneticileri, Psikolojik Danışmanlar ve bu okullarda öğrenim gören ergenlerle, araştırmanın konusu olan mesleki rehberlikle ve araştırmacılar tarafından hazırlanan mesleki rehberliğe ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla, katılımcıların görüşme sırasında kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri yanıtlarla, araştırmacıların çalışma sırasında yaptıkları gözlem ve döküman analizleriyle sınırlıdır.

Kaynakça

- ACAR, Voltan Nilüfer (2003). *PDR' de Yirmibeş Yıl (Makaleler)*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- AKFERT, K. Serpil (2012). Farklı Kurumlarda Çalışan Psikolojik Danışmanların Yaşadıkları Etik İkilemler ile Bu İkilemler Karşısındaki Tutum ve Davranışları, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), s. 1791-1812.
- BUSCHOR, B. Christine., KAPPLER, Christa, FREI, .K. Andrea, & BERWEGER, Simone (2014). I Want To Be A Scientist/A Teacher: Students' Perceptions of Career Decision-Making in Gender-Typed, Nontraditional Areas of Work, *Gender and Education*, 26:7, s. 743-758, doi: 10.1080/09540253.2014.970615
- CAMADAN, Fatih ve SEZGİN, Feridun (2012). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4 (38), s. 199-211.
- COY, D. Rhea, ve SEARS, S. Jones (1993). *The Scope of Practice of The High School Counselor*, Minneapolis: Educational Media Corporation.
- ÇİVİLİDAÇ, Aydın (2013). *Gelişim Süreci Odağında Ergenlik Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- ÇOBAN, F. Aysel ve ÇOK, Figen. (2011). Ergenlerin Kariyer Gelişiminde Medyanın Rolü, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 36, (389): s. 4-12.
- ÇOKLUK, Ömer (2014). *Araştırma Yöntemleri Yeni Başlayanlar İçin Adım Adım Araştırma Rehberi* içinde, ŞEKERCİOĞLU, Güçlü (Ed.), *Araştırma Desenin Seçimi* (3.Baskı), Ankara: Edge akademi.
- DENİZ, M. Engin ve ERÖZKAN, Atılğan (2010). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (4.Baskı), Ankara: Maya Akademi.
- ENGQUIST, B. Jill (2004). *Teachers's Perceptions of The Roles And Responsibilities of School Counselors*. Unpublished Doctoral dissertation, Wisconsin: University of Wisconsin-Stout.
- EUROPEAN COMMISSION (2013). Vocational Education and Training (VET), http://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/index_en.htm, Erişim Tarihi: 13.05.2015
- GERMEİJS, Veerle, LUYCKX, Koen, NOTELAERS, Guy, GOOSSENS, Luc, ve VERSCHUEREN, Karine (2012). Choosing a Major in Higher Education: Profiles of Students' Decision-Making Process, *Contemporary Educational Psychology* 37, s. 229-239, doi:10.1016/j.cedpsych.2011.12.002
- GOTTFREDSON, S. Linda (2005). Using Gottfredson's Theory of Circumscription And Compromise in Career Guidance And Counseling. *Career Development And Counseling: Putting Theory And Research to Work*, s. 1-50.
- GÜNBAĞI, İlhan ve YASSIKAYA, Burcu (2011). Meslek Lisesinde Çalışan Yönetici ve Öğretmenlerin Leonardo Da Vinci Projesi Hakkında Görüşleri: Bir Durum Çalışması, *E-International Journal of Educational Research*, 2(3), s. 13-34.
- HAMAMCI, Zeynep ve HAMURLU, M.Kürşat (2005). Anne Babaların Meslek Gelişimine Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumları ve Bilgi Düzeylerinin Çocuklarının Mesleki Kararsızlıkları İle İlişkisi, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), s. 55-69.
- HARGROVE, K. Byron, CREAGH, G. Maureen ve BURGESS, L. Brian (2002). Family Interaction Patterns as Predictors of Vocational Identity And Career Decision-Making Self-Efficacy, *Journal of Vocational Behavior* 61, 185-201 doi:10.1006/jvbe.2001.1848
- HEPKUL, Ayşe (2014). Meslek Lisesi Tercih Sürecinin Keşifsel Olarak İncelenmesi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), s. 41-52.
- KARATAŞ, Zeynep, & Baltacı, Ş. Hülya (2013). Ortaöğretim Kurumlarında Yürütülen Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Okul Müdürü, Sınıf Rehber Öğretmeni, Öğrenci ve Okul Rehber Öğretmeninin (Psikolojik Danışman) Görüşlerinin İncelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 14(2), s. 427-460.
- KORKUT, Fidan (2007). Psikolojik Danışmanların Mesleki Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık İle İlgili Düşünceleri Ve Uygulamaları, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (32), s. 187-197.
- KUZGUN, Yıldız (2011a). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma* (11.Baskı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- KUZGUN, Yıldız (2011b). *Meslek Rehberliği Ve Danışmanlığına Giriş* (5.Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.
- LAMBIE, W. Glenn ve WILLIAMSON, L. Laurie (2004). The Challenge To Change From Guidance Counseling To Professional School Counseling: A Historical Proposition. *Professional School Counseling*, s. 124-131.
- MARTINS, D. ve CARVALHO, Carolina (2014). Students' Perceptions About Teachers' Feedback in a Career Construction: A Study in Vocational Education, *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 12(2), s. 303-324. <http://dx.doi.org/10.14204/ejrep.33.13144>
- MASLOW, H. Abraham (1971). *The Farther Reaches Of Human Nature*. New York: Viking Publishing.
- MERİLÄİNEN, Matti, PUHAKKA, Helena ve SINKKONEN, M. Hanna (2014). Vocational Career Decision-Making of Finnish Upper Secondary School Students, *Research in Post-Compulsory Education*, 19:4, s. 341-356, doi: 10.1080/13596748.2014.955363
- MERRIAM, B. Sharan (2013). Nitel Araştırma Desen Ve Uygulama İçin Bir Rehber, (Çeviri Edit.: Selahattin Turan), Ankara: Nobel Akademik.
- MEŞECİ, Filiz, ÖZCAN, Nurcan ve BOZDEMİR, Pınar (2007). Öğretmen ve Müdürlerin Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisine Yönelik Algıları, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuayefd/article/viewFile/1023015380/1023014580>
- MORTIMER, T. Jeylan, DENNEHY, Katherine, LEE, Chaimun (1992). Influences on adolescents' vocational development, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED352555.pdf>
- NAZLI, Serap (2014). Career Development Of Upper Primary School Students in Turkey, *Australian Journal of Guidance and Counselling* 24(1), s.49-61, doi 10.1017/jgc.2013.7
- ÖĞÜLMÜŞ, Selahattin ve ÖZDEMİR, Servet (1995). Sınıf ve Okul Büyüklüğünün Öğrenciler Üzerindeki Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 1(2), 261-273.
- ÖZABACI, Nilüfer, SAKARYA, Neşe ve DOĞAN, Melike (2008). Okul Yöneticilerinin Okuldaki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), s. 8-22.
- ROEBER, C. Edward (1957). Vocational Guidance, *Review of Educational Research*, 27 (2), s. 210-218.
- SANGHOON, Bae, EUNOK, Choi ve CHANGSEONG, Jang (2014). The Effects Of Career Guidance Activities At Middle Schools On Career Maturity And Career Decision-Making Self-Efficacy At High Schools, *The Journal of Yeolin Education* 22 (2), s. 119-143.
- SOVET, Laurent ve METZ, A.J. (2014). Parenting Styles And Career Decision-Making Among French And Korean Adolescent, *Journal of Vocational Behavior* 84, s. 345-355. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jvb.2014.02.002>
- STROM S. Paris, STROM, D. Robert, WHITTEN, S. Leah ve KRASKA, F. Marie (2014). Adolescent Identity And Career Exploration, *NASSP Bulletin*, 98(2), s. 163-179, doi: 10.1177/0192636514528749
- ŞAHİN, Y. Fulya (2008). Ortaöğretimdeki Öğrenci Görüşlerine Göre Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), s. 1-26.
- THIGPEN, Carolyn ve ALBERTA, Henderson (1993). Career Guidance And Adolescent, <http://www.eric.ed.gov/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED367906>
- TURNER, L. Sherri ve LAPAN, T.Richard (2003). Native American Adolescent Career Development, *Journal of Career Development*, 30(2), s. 159-172.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, (TÜİK). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18632>, Erişim: 10.02.2015.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TEMEL KANUNU-1739, Madde 6. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html, Erişim: 14.02.2015
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİ YÖNETMELİĞİ-2524, Madde 8. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/68.html> Erişim: 15.02.2015
- WATKINSON, S. Jennifer ve HERSI, A.Afra (2014). School Counselors Supporting African Immigrant Students' Career Development: A Case Study, *The Career Development Quarterly*, s. 44-5, doi: 10.1002/j.2161-0045.2014.00069.x,
- YAMAN, Erkan (2006). Eğitim Sistemindeki Sorunlardan Bir Boyut: Büyük Sınıflar Ve Sınıf Yönetimi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), s. 1-16.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur (2010). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* (19.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur (2012). The Paradigm Shift of Vocational Guidance And Career Counseling And Its Implications For Turkey: An Evaluation From Past To Future, *Educational Sciences: Theory & Practice* - 12(1), s. 111-118
- YILDIRIM, Ahmet ve ŞİMŞEK, Hasan (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.